

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA**

Asta Keršytė
Finansų teisės neakivaizdinių studijų programa

MOKESČIŲ PASKIRSTYMO Į BIUDŽETUS IR FONDUS PROBLEMOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. V. Novikevičius

Konsultantas –
Doc. dr. A. Miškinis

Vilnius
2006

TURINYS

IVADAS.....	3
1. ŠIANDIENINĖS MOKESČIŲ SISTEMOS LIETUVOJE ADMINISTRAVIMO YPATUMAI.....	6
1. 1. MOKESČIŲ ADMINISTRAVIMO SAMPRATA	6
1. 2. ADMINISTRUOJAMŲ MOKESČIŲ PASKIRSTYMO Į BIUDŽETUS BEI FONDUS TVARKA.....	8
1. 3. APMOKESTINIMO PRINCIPAI IR JŲ REIKŠMĖ MOKESTINIŲ PAJAMŲ SURINKIMUI.....	16
2. MOKESČIŲ PASKIRSTYMO Į BIUDŽETUS IR FONDUS ANALIZĖ.....	22
2. 1. LIETUVOS BIUDŽETO SISTEMA, JOS SAMPRATA IR STRUKTŪRA	22
2. 2. ATSKIRŲ MOKESČIŲ PASKIRSTYMO Į VALSTYBĖS BIUDŽETĄ YPATUMAI.....	30
2. 3. SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETAI IR JŲ MOKESTINĖS ĮPLAUKOS.....	38
2. 4. BIUDŽETINIAI IR NEBIUDŽETINIAI FONDAI: SAMPRATA, RŪŠYS IR MOKESČIŲ PASKIRSTYMO Į FONDUS TVARKA.....	42
3. BIUDŽETO POLITIKA IR JOS UŽDAVINIAI PAJAMŲ SRITYJE: TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS.....	48
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	51
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	54
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	57
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	58
PRIEDAI.....	59
1 PRIEDAS. 2005 M. VMI ADMINISTRUOJAMŲ VALSTYBĖS BIUDŽETO PAJAMŲ UŽDUOTIES VYKDYMAS	59

IVADAS

Temos naujumas ir aktualumas.

Mokesčiai – viena aktualiausių ir jautriausių temų valdžios ir verslo diskusijoje. Būtent dėl mokesčių politikos dažnai kyla valdžios ir verslo atstovų nesutarimai. Ir tai natūralu: verslininkai linkę mokėti kuo mažiau, nes nė vienas nenori atiduoti pinigų, o valstybė suinteresuota gauti kuo daugiau, kadangi tai užtikrina sėkmingą valstybės bei visuomenės raidą. Aišku tik tai, kad valstybė egzistuoti negali be mokesčių, o mokesčių negali būti, jei nėra valstybės.

Kalbant apie mokestį, kaip bendrą prievolę valstybei, turima omenyje tai, jog struktūriškai šią prievolę sudaro pareiga mokėti nustatytą mokestį, o taip pat ir pareiga laikytis įstatymų nustatytos mokesčių mokėjimo tvarkos. Būtent šios tvarkos laikymasis ir užtikrina reikiamą valstybės finansų politiką. Tačiau neabejotinai kyla klausimas, ar valstybė, nustatydamą atitinkamus mokesčius bei jų administravimo tvarką, arba, kitaip tariant, formuodama atitinkamą mokesčių sistemą, visada yra teisi bei teisinga? O gal ji tik žiūri iš savo pozicijų, nelabai atsižvelgdama į mokesčių mokėtojus ir nesiteiraudama, ar jiems tokia sistema priimtina, ar jie norėtų ką nors keisti? Šiandien manoma, jog tam, kad mokesčių sistema išties tikslingai bei efektyviai atliktų savo funkcijas, yra būtini atitinkami pagrindai. Išsivysčiusių šalių patirtis rodo, jog sėkmingas mokesčių sistemos ir jos administravimo funkcionavimas priklauso nuo šių elementų:

- 1) mokesčių teisinės bazės;
- 2) mokesčių valdymo informacinės sistemos bei mokesčių tarnybų veiklos organizavimo;
- 3) mokesčių tarnybų darbuotojų mokymo bei kvalifikacijos kėlimo sistemos;
- 4) visuomenės supažindinimo su jos pareigomis bei teisėmis mokant mokesčius, taip pat su mokestinių įplaukų panaudojimu.

Vadinasi, siekiant efektyvaus valstybės biudžeto surinkimo, ypač aktualu bei reikšminga išsamiai išnagrinėti valstybės mokesčių administravimo ypatumus, kadangi mokesčiai – tai pagrindinis valstybės biudžeto šaltinis. Juolab, kad valstybė, kaip visuomenės politinė organizacija, vykdo atitinkamas bendras funkcijas, kurioms realizuoti būtini finansiniai ištekliai. Todėl dalis krašto nacionalinių pajamų įstatymų nustatytais būdais ir tvarka pereina valstybės žinion ir nuosavybėn. Valstybės perimtos piniginės lėšos tampa valstybės pajamomis. Valstybės pajamos yra kaupiamos atitinkamose finansiniuose fonduose, kurių pagrindinis yra valstybės

(savivaldybių) biudžetas, ir yra naudojamos įstatymų nustatytais kryptimis: švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos programoms finansuoti; socialinei apsaugai ir paramai; aplinkos apsaugai; krašto apsaugai; ūkio plėtrai reguliuoti; viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai; valstybės (savivaldybių) institucijoms išlaikyti; kitoms bendroms visuomenės reikmėms.

Pasirinktos baigiamojo darbo temos aktualumą bei naujumą pagrindžia dar ir tai, kad, remiantis Lietuvos Respublikos Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenimis, Lietuvoje virš 90 procentų valstybės bei savivaldybės biudžetų įplaukų sudaro mokesčių pajamos. Todėl kyla būtinybė išnagrinėti mokesčių paskirstymo į biudžetus bei fondus ypatumus ir identifikuoti esamas problemas bei pateikti galimus šių problemų sprendimo variantus.

Problema. Teigtina, jog norint, kad valstybėje efektyviai bei sėkmingai funkcionuotų mokesčių sistema, būtina teisės aktų pagrindu nustatyti bei sureguliuoti ne tik mokesčius ir su jais susijusius klausimus, tačiau taip pat ir mokesčių administravimą. Ši reikalingumą dar labiau pabrėžia tai, jog Lietuvoje pastaruoju metu mokesčių sistema vis dar yra tobulinama, todėl jos nestabilumas yra nepalankus mokesčių mokėtojams. Dabartiniu metu mokesčių sistemą, kuri privalo aprėpti keturis pagrindinius elementus: mokesčių bazę, mokesčių administravimą, mokesčio mokėtoją bei surinktų mokesčių panaudojimą, šiandien Lietuvoje vargu ar galime pavadinti sistema tikrąją to žodžio prasme, kadangi minėti jos elementai nėra siejami tarpusavyje, keičiant vieną iš jų, dažnai nekreipiama dėmesio į kitus. Mat mokesčių sistemą sudarantys elementai yra labai stipriai tarpusavyje susiję, atitinkamai keičiant vieną iš jų pasikeičia ir kiti, o tai iššaukia daug ir rimtų problemų visoje valstybės ekonomikos, finansų bei mokesčių srityje. Beje, dar viena problema, kurią galima įvardinti visų kitų su mokesčių sistema susijusių nesklandumų pagrindu – tai, palyginti, dažnas mokesčių įstatymų kaitaliojimas, naujų mokesčių priėmimas bei įteisinimas vykstant jau suplanuotiems biudžetiniams metams. Tokia įstatymų leidėjo praktika iššaukia problemas ne tik administruojant atitinkamą naujai priimtą mokesčių, tačiau taip pat sukelia sunkumų paskirstant atitinkamus mokesčius į biudžetus bei vykdant jau suplanuotą biudžetą.

Darbo tikslas – išanalizuoti mokesčių paskirstymo į biudžetus bei fondus problemas bei pateikti galimus jų sprendimo variantus.

Siekiant iškelto tikslo, baigiamajame darbe sprendžiami šie **uždaviniai**:

- 1) apibrėžti mokesčių administravimo reikšmę biudžetų ir fondų įplaukoms;
- 2) išnagrinėti Lietuvos biudžeto sistemą ir jos struktūrą;
- 3) aptarti biudžetų ir nebiudžetinių fondų rūšis;
- 4) išanalizuoti atskirų mokesčių paskirstymo į valstybės biudžetą ir savivaldybių biudžetus ypatumus;

5) susipažinti su mokesčių paskirstymo į fondus tvarka

Tyrimo objektas – mokesčių paskirstymas į biudžetus ir fondus.

Tyrimo dalykas – mokesčių, jų administravimo, biudžeto, jo sistemos ir struktūros, fondų sąvokos, administruojamų mokesčių reikšmė biudžetų ir fondų įplaukoms, Lietuvos mokesčių administravimo ypatumų įtaka mokestinių pajamų surinkimui, atskirų mokesčių paskirstymo į biudžetus ir fondus ypatumai.

Hipotezė: Mokesčių paskirstymas į biudžetus ir fondus Lietuvos mokesčių sistemoje yra tinkamas.

Tyrimo metodai. Darbe naudojami šie metodai:

- 1) Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė. Šis metodas pasirinktas todėl, kad norint tinkamai atlikti tyrimą, būtina žinoti, kokios sritys jau analizuotos ir kokiais moksliniais metodais, kokie gauti rezultatai ir kokios padarytos išvados. Be to, svarbią reikšmę šiame tyrime vaidina Valstybinės mokesčių inspekcijos pateiktos ataskaitos, kuriose išdėstyti duomenis šiame darbe tikslinga analizuoti.
- 2) Lyginamasis istorinis metodas padės atskleisti ir palyginti atskirų mokesčių paskirstymo į biudžetus bei fondus ypatumus Lietuvoje, nustatyti šių mokesčių paskirstymo į biudžetus bei fondus tendencijas laike. Šio metodo pagalba atsiranda galimybė sugretinti atskirų mokesčių paskirstymo į biudžetus bei fondus bruožus, išsiaiškinti įvykusius pokyčius, konstatuoti vystimosi tendencijas.
- 3) Apibendrinimo metodas naudojamas turint tikslą darbo pabaigoje apibendrinti bendruosius teiginius, dėsningumus ir šio metodo pagalba pateikti išvadas ir suformuluoti pasiūlymus.

Tyrimo šaltiniai.

Darbo tyrimo bazę sudaro Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys atskirus mokesčius, kita įvairi teisinė bei ekonominė literatūra, valstybinės mokesčių inspekcijos darbo praktika, statistiniai duomenys.

1. ŠIANDIENINĖS MOKESČIŲ SISTEMOS LIETUVOJE ADMINISTRAVIMO YPATUMAI

Mokesčiai bei mokesčių sistema, kaip ir kiti kultūros elementai, visiškai įtakojami evoliucijos. Negalima aptikti nė vieno mokesčių teisės bei mokesčių sistemos instituto, kuris neturėtų prigimties pėdsakų, įstatymo dėka būtų išbaigtų formų ir prieš tai nebūtų perėjęs daugelio vystymosi etapų bei neatspindėtų kovos su ankstesnėmis formomis bruožų bei tradicijų.

Galima teigti, jog dabartinė mokesčių sistema – tai jos raidos išdava, evoliucijos dėka išsirutuliojusi ir šiuo metu gan sėkmingai funkcionuojanti. Tačiau tam, kad ji išties tikslingai bei efektyviai atliktų savo funkcijas būtini atitinkami pagrindai. Kaip konstatuoja G.M.Pajuodienė, išsivysčiusių šalių patirtis rodo, jog sėkmingas mokesčių sistemos funkcionavimas priklauso nuo šių elementų¹: 1) mokesčių teisinės bazės; 2) mokesčių valdymo informacinės sistemos bei mokesčių tarnybų veiklos organizavimo; 3) mokesčių tarnybų darbuotojų mokymo bei kvalifikacijos kėlimo sistemos; 4) visuomenės supažindinimo su jos pareigomis bei teisėmis mokant mokesčius, taip pat su mokesčių įplaukų panaudojimu;

Kitaip tariant, norint, kad valstybėje efektyviai bei sėkmingai funkcionuotų mokesčių sistema, būtina teisės aktų pagrindu nustatyti bei sureguliuoti ne tik mokesčius bei su jais susijusius klausimus, tačiau taip pat ir mokesčių-teisinių santykių subjektų (mokesčių administratorių bei mokesčių mokėtojų) teisinį statusą.

1.1. Mokesčių administravimo samprata

Lietuvoje mokesčių administravimą reglamentuoja naujai priimtas Lietuvos Respublikos (toliau – LR) mokesčių administravimo įstatymas, kuris buvo priimtas 2004 m. balandžio 13 d. ir įsigaliojo nuo LR narystės Europos Sąjungoje dienos, t.y. nuo 2004 m. gegužės 1 d. Ši nauja MAĮ redakcija, pakeitė beveik dešimtmetį galiojusį MAĮ, kuris buvo priimtas 1995 m. birželio 28 d. ir kuris buvo tobulintas apie penkiasdešimt kartų. Anksčiau galiojusio MAĮ pataisos buvo būtinos, nes dauguma šio įstatymo nuostatų neatitiko besikeičiančių mokesčių mokėtojų ir mokesčių administratorių santykių, o stiprėjantis tarpusavio supratimas ir pasitikėjimas – naujų mokesčių administravimo politikos tendencijų, pasikeitusių verslo sąlygų.

¹ Pajuodienė G.M. Lietuvos mokesčių teisiniai pagrindai. // Teisės problemos, 1998. Nr.1. – P.19-28.

Tobulinant apmokestinimo teisinį reguliavimą siekiama sukurti ne tik darnią, veiksmingą, socialinį teisingumą ir nacionalinės ekonomikos augimą atitinkančią mokesčių sistemą, užtikrinančią stabilias valstybės (savivaldybių) pajamas, būtinas jų įgyvendinamoms funkcijoms finansuoti, bet ir efektyvią, kuo mažesnių išlaidų reikalaujančią mokesčių administravimo sistemą.² Mokesčių administravimas apima visumą priemonių, kurias naudoja valstybės ir savivaldybės institucijos, siekdamos nustatyti ir surinkti mokesčius ir kitus piniginius mokėjimus į valstybės (savivaldybės) biudžetą bei piniginius fondus. Mokesčių administravimas, taip pat, turi remtis savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimu ir mokesčio mokėjimo švietimu. Mokesčiai turi būti administruojami veiksmingai, tai užtikrintų mokestinių pajamų surinkimą, patiriant kuo mažiau išlaidų.

Šiam tikslui pasiekti siekiama užtikrinti pakankamą mokesčio administratoriaus plėtrą, labiau automatizuoti mokesčių mokėtojų registravimą, detaliai reglamentuoti jų tikrinimo procedūras ir t.t. Mokesčių administravimas gali būti suprantamas plačiąja ir siaurąją prasme. Plačiąja prasme mokesčių administravimas – kompetentingų valstybės (savivaldybės) institucijų praktinė veikla nustatant ir surenkant mokesčius. Šiuo atveju mokesčių administravimas apima įvairių valstybės ir savivaldybės institucijų – Seimo, Vyriausybės, Finansų ministerijos, Valstybinės mokesčių inspekcijos, savivaldybės tarybos ir kt. - veiklą, kurią jos atlieka joms Konstitucijoje ir įstatymuose priskirtos kompetencijos ribose. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 127 straipsnį mokesčiai, privalomieji mokėjimai ir rinkliavos gali būti nustatomi tik Seimo priimtais LR įstatymais.³ Pažymėtina, kad mokesčių įstatymus įgyvendina Vyriausybė, o kai yra jos pavedimas – Finansų ministerija. Mokesčių įstatymų įgyvendinimas taip pat yra pavestas ir vietos savivaldos institucijoms. Siaurąją prasme mokesčių administravimo samprata yra įtvirtinta MAĮ 2 straipsnio 13 dalyje: tai mokesčių administratoriaus funkcijų įgyvendinimas, taip pat mokesčių ir kituose įstatymuose nustatytų mokesčių administratoriaus ir mokesčių mokėtojo pareigų vykdymas ir teisių įgyvendinimas.⁴ Mokesčių administravimas šia prasme apima vykdomosios valdžios institucijų, tokių kaip Valstybinė mokesčių inspekcija, Lietuvos Respublikos muitinė ir kt., veiksmus, kurie yra atliekami įgyvendinant mokesčių įstatymus.

Apibendrinant, reikia akcentuoti, kad mokesčių sistemos pagrindas yra mokesčių administravimo įstatymas, kadangi jis apsprendžia visas su atskirais mokesčiais susijusias nuostatas, administratorių ir mokesčio mokėtojų teises ir pareigas, mokestines procedūras

² Marcijonas A., Sudavičius B. 2003, Mokesčių teisė. Vilnius, 17 p.

³ LR Konstitucija, 1992, Valstybės žinios. Nr. 33-1014.

⁴ Mokesčių administravimo įstatymas, 2004, Valstybės žinios. Nr. 63-2243.

susijusias su atskirais mokesčiais. Taip pat minėtina, jog mokesčių administravimo specialistams šis įstatymas yra pagrindinis teisės aktas, kuriuo jie vadovaujasi savo veikloje. Ir, žinoma, tai visos mokesčių sistemos efektyvaus funkcionavimo teisės aktas.

1. 2. Administruojamų mokesčių paskirstymo į biudžetus bei fondus tvarka

Mokesčiai yra ūkio subjektų ir gyventojų privalomieji mokėjimai valstybei. Jie atsirado kai tik susikūrė valstybė⁵. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatyme (toliau – MAĮ) pateiktas toks apibrėžimas: “Mokestis – mokesčio įstatyme mokesčių mokėtojui nustatyta piniginė prievolė valstybei, apimantis įstatyme nurodytų mokesčių įmokas ir rinkliavas”⁶. Taigi, visos šios įmokos yra reikalingos, kad būtų gauta pajamų valstybės (savivaldybės) funkcijoms vykdyti⁷. Prie valstybės funkcijų, kurioms būtini finansiniai resursai, priskirtinos tokios funkcijos⁸:

- ✓ apsaugos (išorinė, vidaus bei socialinė apsauga);
- ✓ gamybos ir komercijos (valstybinė veikla, objektų privatizavimas, mokesčiai, valiuta, jos matai);
- ✓ ugdymo (švietimas, mokslas, menas, visuomenės rekreacija);
- ✓ administracinė (teismai ir valdymas, mokesčių surinkimas).

Mokesčiai yra nuo seniausių laikų žinomas svarbiausias finansinis šaltinis, duodantis lėšų atlikti įvairias funkcijas, kurios yra labai įvairios ir plačios. Šias ir kitas funkcijas, veikdama per parlamentą ir valdymo institucijas, vykdo bet kurios civilizuotos valstybės vyriausybė. Suprantama, valdžia nieko negamina ir neparduoda, taigi nekuria piniginių vertybių. Tačiau kasmet turi išleisti didžiules sumas, pavyzdžiui, krašto gynybai, valstybės valdymo aparatui išlaikyti, atsargoms sudaryti ir t.t.⁹ Kaip matyti iš 1 paveikslo, valstybė atlieka labai daug funkcijų: rūpinasi bendra piliečių gerove, užtikrina krašto apsaugą, teisėtvarą, remia kultūrą ir mokslą, stato mokyklas, ligonines, tiesia kelius, plėtoja tarptautinį bendradarbiavimą ir atlieka daugybę kitų funkcijų. Suprantama, kad šioms funkcijoms vykdyti reikalingi tikrai dideli piniginiai išteklių, dėl to mokesčiai, kaip pagrindinis valstybės pajamų formavimo būdas, yra būtini¹⁰. Būtent todėl

⁵ Meidūnas V., Puzinauskas P. 2001, Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius, 5 p.

⁶ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004 // Valstybės žinios. Nr. 63-2243. P. 19-53.

⁷ Meidūnas V., Puzinauskas P. 2001, Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius, 5 p.

⁸ Buckiūnienė O., Meidūnas V., Puzinauskas P. 2003, Lietuvos finansų sistema. Vilnius, 13 p.

⁹ Stačiokas R., Rimas J. 2004, Mokesčiai: teorija ir praktika. Kaunas, 4 p.

¹⁰ Levišauskaitė K., Rūškys G. 2003, Valstybės finansai. Kaunas, 77 p.

valstybė turi turėti atitinkamus pajamų šaltinius, iš kurių gaunamos lėšos būtų kaupiamos atitinkamuose valstybės pinigų fonduose ir naudojamos jos vykdomoms funkcijoms finansuoti¹¹.

Jei mokesčių pavidalu gaunamų lėšų nepakanka, tai valstybė yra priversta imti paskolas ir kartu patirti papildomų išlaidų¹². Tai yra, skolindamasi valstybė laikinai (trumpesniai ar ilgesniai laikotarpiui), gauna teisę disponuoti tam tikra pinigų suma, įsipareigodama ją gražinti nustatytu terminu, iki kurio reguliariai turi mokėti palūkanas¹³. Visose šalyse mokesčius privalo mokėti tiek ūkio subjektai (įmonės), tiek gyventojai¹⁴. Taigi, autorė pritaria daugelio autorių išsakytai nuomonei, kad mokesčiai yra būtini, nes tai kiekvienos valstybės ekonominio bei socialinio gyvavimo pagrindas.

Mokesčių socialinis ekonominis vaidmuo pasireiškia jų funkcijomis. Pagrindinė mokesčių funkcija yra fiskalinė – gauti pajamų, reikalingų valstybės (savivaldybių) funkcijoms vykdyti¹⁵. Ši funkcija pasireiškia tuo, kad nacionalinio biudžeto pajamos pagrindinai formuojamos, remiantis šalies mokesčių sistema bei apima krašto biudžetinės politikos dalį¹⁶. Vykdydama fiskalinę funkciją, vyriausybė apsirūpina gynybinei, politinei, ekonominei ir socialinei-kultūrinei veiklai reikalingomis lėšomis. Ši funkcija taip pat rodo valstybės valdymo institucijų polinkį gauti kuo daugiau pajamų ir mokesčių¹⁷.

Mokesčių perskirstomoji funkcija glaudžiai susijusi su fiskaline funkcija, nes mokesčiai yra vieni svarbiausių finansinių santykių, aktyviai veikia finansų sistemoje¹⁸ ir pasireiškia tuo, kad gautos į nacionalinį biudžetą mokesčių mokėtojų lėšos perskirstomos tarp šalies gyventojų, ūkio subjektų bei veiklos sferų¹⁹.

Taigi, galime teigti, jog mokesčių sistema, mokesčių administravimas ir jų paskirstymas – tai tarpusavyje glaudžiai susiję elementai, kurių keičiant vieną, atitinkamai keičiasi ir kiti.

Taip pat mokesčiais reguliuojama gamyba ir vartojimas, išlyginamos gyventojų pajamos ir net daromas poveikis demografiniams procesams. Šiuo atveju ir pasireiškia mokesčių reguliuojamoji funkcija (kartais dar vadinama ekonomine, ribojamąja arba skatinamąja). Nustatydama skirtingus mokesčių tarifus, lengvatų sistemą, mokesčio mokėjimo taisykles ir pan.

¹¹ Lietuvos teisės pagrindai, 2004. Vilnius, 325 p.

¹² Buškevičiūtė E., 2003, Mokesčių sistema. Kaunas, 10 p.

¹³ Naraškevičiūtė V., Lakštutienė A. 2003, Valstybės finansai. Kaunas, 40 p.

¹⁴ Meidūnas V., Puzinauskas P. 2001, Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius, 58 p.

¹⁵ Marcijonas A., Sudavičius B. 2003, Mokesčių teisė. Vilnius, 17 p.

¹⁶ Levišauskaitė K., Rūškys G. 2003, Valstybės finansai. Kaunas, 77 p.

¹⁷ Lukaševičius K., 1999, Verslas ir mokesčiai. Kaunas, 60 p.

¹⁸ Aleknevičienė V., 2005, Finansai ir kreditas. Vilnius, 88 p.

¹⁹ Meidūnas V., Puzinauskas P. 2001, Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius, 28 p.

²⁰, valstybė gali skatinti spartesnę atskirų ūkio šakų vystymą; atskiroms prekių grupėms – reguliuoti tų prekių vartojimą ir pan.²¹ Pažymėtina, kad kai kurie autoriai pripažįsta tik dvi mokesčių funkcijas, kiti išskiria tris²². Kai kurie autoriai perskirstomąją funkciją priskiria fiskalinei funkcijai. Tuomet, jų nuomone, lieka tik dvi mokesčių funkcijos. Autorė sutinka su Marcijono A. ir Sudavičiaus B. nuomone, kad šios aptartos svarbios funkcijos leidžia mokesčius vertinti kaip objektyviai būtiną valstybės egzistavimo sąlygą ir, kad valstybė negali egzistuoti be mokesčių, o mokesčiai neįmanomi be valstybės²³.

Nors įvairūs autoriai pateikia ir daug kitų mokesčių tikslų, pagrindinis tikslas, anot autorės, turėtų būti surinkti kuo didesnes įplaukas į valstybės biudžetą kuo labiau sumažinant mokesčių stabdantį poveikį verslo plėtojimui, visai ekonominei veiklai²⁴. “Biudžetas – valstybės pajamų ir išlaidų sąmata tam tikram laikui, patvirtinta įstatymu; spėjamas valstybės pajamų ir išlaidų apskaičiavimas tam tikram laikui”²⁵. Bendrą valstybės biudžetinę sandarą sudaro dvi biudžeto grandys: 1) valstybės ir 2) savivaldybių.

Biudžetų visuma sudaro nacionalinį biudžetą. Nacionalinio biudžeto sudarymas - tai ilgas, praktiškai visus metus trunkantis procesas, kurio turinys, procedūros ir dalyvių vaidmuo nustatyti teisės aktais, tuo garantuojant visų dalyvių atliekamų darbų koordinavimą.

Oficialia nacionalinio biudžeto sudarymo pradžia laikytinas kasmet metų pradžioje priimamas Vyriausybės nutarimas, kuriuo patvirtinamas kitų metų Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų rengimo planas. Svarbią reikšmę turi valstybės biudžetas, į kurį centrinė valdžia sukaupia dalį nacionalinio produkto, paskirstomo per finansų sistemą. Valstybės biudžetui priklauso ir stambiausi valstybės pajamų šaltiniai bei pagrindiniai išlaidų straipsniai, susiję su svarbiausiomis valstybės vykdomosiomis funkcijomis. Savivaldybių biudžetai yra kaip pavaldiniai. Kiekvienas teritorinis – administracinis padalinys turi savo biudžetą. Jie sudaromi, tvirtinami, vykdomi vietinių valdžios organų, remiantis Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo finansiniais rodikliais.

Savivaldybės biudžetai padeda įgyvendinti centrinės valdžios vykdomą ekonominę ir socialinę politiką.

Ko gero, nebus suklysta teigiant, kad biudžetas yra svarbiausias valstybės finansinis dokumentas, kuriuo paskirstomi valstybės finansiniai ištekliai pagal funkcinę, ekonominę,

²⁰ Levišauskaitė K., Rūškys G. 2003, Valstybės finansai. Kaunas, 78 p.

²¹ Marcijonas A., Sudavičius B. 2003, Mokesčių teisė. Vilnius, 17 p.

²² Meidūnas V., Puzinauskas P. 2001, Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius, 29 p.

²³ Marcijonas A., Sudavičius B. 2003, Mokesčių teisė. Vilnius, 18 p.

²⁴ Lukaševičius K., Martinkus B. 2001, Verslo vadyba. Kaunas, 139 p.

programinę ir kitas klasifikacijas. Kartu tai ne tik finansinis, bet ir politinis dokumentas, nes būtent jis sudaro prielaidas vykdyti valstybės funkcijas. Biudžeto struktūra ne tik rodo tam tikrą politinę orientaciją, bet ir yra vienas iš reikšmingiausių veiksnių vienokiam ar kitokiam politiniam kryptingumui gilinti. Biudžetui tenka ir daugiau vaidmenų. Iš jų paminėtini tokie svarbiausi:²⁶.

1. Pajamų perskirstymo. Šiuo požiūriu biudžeto reikšmingumas ateityje, matyt, didės, nes apibendrinti kitų šalių duomenys rodo dėsningumą perskirstyti per biudžetą didesnę BVP dalį.
2. Socialinio aprūpinimo. Vien socialinei apsaugai, globali ir rūpybai tenka daugiau kaip dešimtadalis nacionalinio produkto išlaidų²⁷.
3. Ūkio plėtros. Nustatant valstybės strateginius tikslus ir prioritetus, rengiant bei priimant programas ir jas finansuojant, įgyvendinamas tam tikras ūkio plėtros modelis. Netgi sutinkant su tuo, kad programų visuma dažnai nėra aiškiai apibrėžtas kryptingas ūkio plėtros modelis, visgi, remiantis gerai žinoma fraze „strategijos neturėjimas - taip pat yra strategija“, reikia pripažinti esminę biudžeto įtaką ūkio plėtrai.
4. Ekonomikos stabilizavimo ir ne tik per fiskalinę politiką, kaip svarbiausia to priemonę, bet ir kitais būdais, pavyzdžiui, nustatant išlaidų prioritetus, ekonomine klasifikaciją ir pan.
5. Kontrolės. Žinoma, pirmiausia paminėtina finansinė, t. y. tiesioginė finansinių išteklių panaudojimo įstatymų nustatytais tikslais kontrolė. Platesniu aspektu – tai visos gausios valdininkų armijos darbo kontrolė per jiems skiriamas lėšas ir tų lėšų panaudojimo kontrolę.
6. Visuomenės informavimo. Tai informavimas ne tik apie numatoma lėšų paskirstymą (biudžeto projektą skelbiant interneto svetainėse, aptariant žiniasklaidos priemonėse ir kt.) bei finansinių išteklių panaudojimą (informacija apie biudžeto vykdymą), bet ir supažindinimas su valstybės valdymu, jos ekonomine ir socialine būkle apskritai.

Biudžeto sudarymas, kaip reikšmingas dalykas, pakankamai išsamiai reglamentuotas įvairaus lygio teisės aktais, pradedant Konstitucija ir baigiant ministru įsakymais. Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo teisinis pagrindas yra Lietuvos

²⁵ Naraškevičiūtė V., Lakštutienė A. Valstybės finansai. Kaunas: Technologija. 2003, p. 63.

²⁶ Ramanauskas G. Valstybės išlaidų lyginamoji analizė // Ekonomika, 2002, Nr. 57, 98-112.

²⁷ Prieiga per internetą: www.std.lt [žiūrėta: 2006-10-12].

Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas, Seimo statutas, Vyriausybės patvirtinta biudžetų sudarymo ir vykdymo tvarka, atitinkamų metų Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas ir kiti biudžeto pajamų ir išlaidų finansavimą reglamentuojantys teisės aktai. Savivaldybių biudžetų teisinis pagrindas yra atitinkamų savivaldybių tarybų priimti sprendimai dėl atitinkamų biudžetinių metų savivaldybių biudžetų patvirtinimo. Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų asignavimų valdytojams pavaldžių institucijų išlaidų teisinis pagrindas yra asignavimų valdytojų patvirtintos šių išlaidų sąmatos, parengtos remiantis jų programomis. Įstatymais ir kitais teisės aktais, savo ruožtu besiremiančiais konstituciniais principais, nustatomos valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų rūšys, jų sistema ir teisinis režimas.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kurioje biudžeto klausimams skirti 121 ir 127-132 straipsniai, apibūdinta biudžeto sistema, nustatyti biudžeto pajamų šaltiniai bei biudžetinių metų pradžia ir pabaiga, nurodyta, kad biudžeto projektą rengia Vyriausybė, o svarsto ir įstatymu priima Seimas²⁸.

Metodiniams aspektams priskirtina tik vienintelė Konstitucijos nuostata, kad Seimas, didindamas biudžeto išlaidas, privalo nurodyti išlaidų finansavimo šaltinį. Taip pat pažymėtina, kad valstybės biudžetą kaip demokratiškai legitimuotos politikos instrumentą rodo Konstitucijos (131 str. 2 d.) nuostata: “negalima mažinti įstatymų nustatytų išlaidų, kol tie įstatymai nepakeisti”. Tokia nuostata – tarsi Konstitucijos rengėjų akibrokštas Vyriausybei, įgaliotai rengti biudžeto projektą (Konstitucijos 94 str. 4 p., 130 str.). Tai akivaizdžiai rodo nevisiškai įtikinamas Konstitucinio Teismo išaiškinimas, kad “Konstitucijos 131 straipsnio 2 dalyje nurodyti tam tikras išlaidas numatantys įstatymai yra ne taisyklė, bet išimtis”²⁹. Tiesa, įtikinamai skamba tokio išaiškinimo argumentas: “priešingu atveju būtų iškreipiama konstitucinė valstybės biudžeto samprata: konstitucinis biudžetinių metų institutas netektų prasmės, būtų paneigiama Vyriausybės konstitucinė teisė ir pareiga valstybės biudžetą rengti/.../ biudžetiniams metams, atsižvelgiant į esamą socialinę ir ekonominę padėtį”³⁰.

²⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų dydį ir išlyginimą lemiančių rodiklių tvirtinimo 2001, 2002 ir 2003 metams įstatymo ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 5-186.

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų dydį ir išlyginimą lemiančių rodiklių tvirtinimo 2001, 2002 ir 2003 metams įstatymo ir

Analizuojant formaliai “savarankiškus” savivaldybių biudžetus, kuriuos sudaro ir tvirtina savivaldybių tarybos (Konstitucijos 121 str. 1 d.), Konstitucijoje nepasakyta kokiais kriterijais (rodikliais) remdamasi savivaldybės taryba tai daro (ir ar ji privalo ką nors derinti su valstybės institucijomis). Nepaisant to, logiškai ir sistemiškai akivaizdu, kad nuostata “Lietuvos biudžetinę sistemą sudaro /.../” (Konstitucijos 127 str. 1 d.) lemia valstybės ir savivaldybių biudžetų derinimo būtinybę³¹, kurios užtikrinimo reglamentavimas – įstatymų leidėjo teisė ir pareiga (įgyvendinama priimant tam tikrą teisės aktą), varžoma nekonkreto savivaldybių savarankiškumo principo (Konstitucijos 120 str. 2 d.). Tokį principą optimaliai juridizuoti iki šiol nepavyko Konstituciniam Teismui, abstrakčiai išaiškinusiam: “a) savivaldybių savarankiškumas biudžeto srityje nėra absoliutus; b) jeigu įstatymais savivaldybėms perduodamos funkcijos /.../, turi būti numatomos ir šioms funkcijoms (pareigoms) reikalingos lėšos”³². Tiesa, konkretesnis yra išaiškinimas, kad lėšos valstybės savivaldybėms perduodamos funkcijoms įgyvendinti turi būti nustatomos valstybės biudžeto įstatyme, o ne biudžeto vykdymo aktuose.

Be to, atsižvelgiant į tai, kad “valstybinės paskolos” (Konstitucijos 128 str. 1 d.) lėšos yra valstybės pajamos, o “paskolų dengimas – valstybės biudžeto išlaidos”³³, vertas dėmesio valstybės paskolos – Vyriausybės obligacijų pardavimo “su paskesnio išpirkimo prievole” ir kitokių “piniginių lėšų /.../, valstybės vardu gaunamų pagal paskolos sutartis arba kitus skolinius įsipareigojimus ir gražinam atitinkama (vidaus ar užsienio) valiuta”³⁴ – konstitucinis reglamentavimas, pagal kurį ne Vyriausybė, labiausiai įkūnijanti valdymo funkciją, bet Seimas Vyriausybės siūlymu priima “sprendimus dėl valstybės paskolos ir valstybės kitų esminių turinių įsipareigojimų” (Konstitucijos 128 str. 1 d.).

Visais kitais biudžeto finansavimo metodiniais ir technoliniais aspektais Konstitucija nesuvaržo, palikdama galimybę pagal poreikį, keliamus tikslus ir atsižvelgiant į visas kitas aplinkybes atitinkamai reglamentuoti šį procesą. Taigi Konstitucijos lygiu sudarytos prielaidos traktuotinos kaip teigiamas veiksnys biudžeto projekto parengimo ir sprendimų priėmimo metodiniam aprūpinimui tobulinti ir kartu nacionalinio biudžeto efektyvumui didinti.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 5-186.

³¹ Žr. ten pat.

³² Žr. ten pat.

³³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 31 d. nutarimo Nr. 1169-22 „Dėl specialaus Vyriausybės vertybinių popierių aukciono“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Valstybės išdo įstatymo 1 straipsnio antrajai daliai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 21 straipsnio 5 punktui ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos 1995 m. valstybės biudžeto ir atskaitymų į savivaldybių biudžetus normatyvų bei dotacijų patvirtinimo“ 4 straipsniui. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 58-1351.

³⁴ Žr. ten pat.

Lakoniškas biudžeto reglamentavimas Konstitucijoje teigiamai vertintinas ir kitu aspektu. Plėtojant biudžeto teisinį reglamentavimą, vėlesniuose etapuose (po Konstitucijos priėmimo) buvo patikslinta nemažai įvairių aspektų, taip pat ir terminologija, bet Konstitucijos terminologija dėl nuostatų lakoniškumo nesukėlė hierarchinės teisės aktų sistemos konflikto.

Biudžeto sandaros įstatymas yra pagrindinis šios srities įstatymas, kuriame įteisintos svarbiausios nacionalinio biudžeto turinio, pajamų ir išlaidų planavimo bei biudžeto lėšų naudojimo, biudžeto rengimo, tvirtinimo, vykdymo ir kontrolės nuostatos. Visa tai reglamentuota, kaip teigiama įstatyme, siekiant efektyvaus biudžeto piniginių išteklių naudojimo³⁵.

Keičiant šį įstatymą, bent jau teisiniu aspektu pagaliau padaryta tvarka dėl vadinamųjų viršbiudžetinių fondų. Nustatyta, kad, be nacionalinio biudžeto, bus tvarkomi Valstybinio socialinio draudimo fondas, Privalomojo sveikatos draudimo fondas, Privatizavimo fondas, Rezervinis ir kiti fondai (įstatymo 3 str. 2 d.). Pažymėtini dar du pakankamai svarbūs šiuo įstatymu įgyvendinami principai. Tai perėjimas prie trejų metų biudžeto planavimo ir programinis biudžeto išlaidų skirstymas. Iš esmės tai tarpusavyje susiję principai, nes programų rengimas nulemia poreikį pratęsti planavimo laikotarpį ilgiau negu vieneri metai. Visgi reikia paminėti, kad trejų biudžetinių metų principas turi sąlygiškumo aspektą - rengiamas trejų metų biudžeto projektas, toks projektas teikiamas Seimui, bet Seimas įstatymu tvirtina valstybės biudžetą ir savivaldybių biudžetų finansinius rodiklius tik vienerių biudžetinių metų. Paskesnių dvejų metų Seimas rezoliucija nustato tik svarbiausių nacionalinio biudžeto rodiklių prognozuojamas reikšmes.

Abejonių kelia įstatyme įtvirtintas metodinis biudžeto sudarymo esminis principas. Tai asignavimų valdytojams suteikiama teisė, sudarant programų ir programų išlaidų sąmatų projektus, teikti Finansų ministerijai (valstybės biudžeto asignavimų valdytojams) ar savivaldybės administracijai (savivaldybės biudžeto asignavimų valdytojams) alternatyvius projektus (įstatymo 6 str. 3 p.). Alternatyvių projektų principas savo esme teigiamas ir, žinoma, palaikytinas, kaip sudarantis prielaidas tinkamiausiems sprendimams surasti. Abejonių, ir gana rimtų, kelia procedūrinė pusė - tai, kad programų alternatyvas numatyta nagrinėti, vertinti ir parinkti iš jų tinkamiausias centralizuotai. Norint nors kiek objektyviau įvertinti alternatyvas, jas tarpusavyje palyginti ir tam tikrai situacijai iš jų parinkti tinkamiausią, reikia atlikti visapusišką analizę, taikyti sudėtingus metodus, be to, tam reikia didelių darbo sąnaudų. Netgi sunku įsivaizduoti, kaip Finansų ministerija šį darbą organizuoja ir įvykdo per įstatymo nustatytą gana trumpą laiką, jei visų biudžetinių įstaigų pateikia bent po keletą alternatyvių programų variantų. Manoma, kad tai

³⁵ Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. Valstybės žinios, 1990, Nr. 24-596, 2004, Nr. 4-47.

tik formalumas ir praktikoje tai atrodo gana paprastai: nors asignavimų valdytojai ir pateikia alternatyvius projektus, faktiškai į juos neatsižvelgiama.

Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas reglamentuoja savivaldybių biudžetų pajamų šaltinius ir savivaldybių biudžetams skiriamų iš valstybės biudžeto dotacijų bei lėšų apskaičiavimo, tvirtinimo ir pervedimo tvarką³⁶. Savivaldybių biudžetų atžvilgiu reglamentavimo objektas yra pajamos ir iš visumos, kaip išimtis, išsiskiria viena savivaldybių biudžetų išlaidų dalis, tai - valstybės biudžeto specialios dotacijos savivaldybių biudžetams, skiriamos tikslinė paskirtimi Seimo ir Vyriausybės patvirtintoms programoms vykdyti (5 str. 2 d.).

Kai kuriuos savivaldybių biudžetų pajamų šaltinių nustatymo bei biudžetų sudarymo ir vykdymo aspektus reglamentuoja ir Vietos savivaldos įstatymas (36-38 str.). Dauguma šio įstatymo nuostatų dubliuoja tam tikras Biudžeto sandaros įstatymo nuostatas, nors į pastarąjį 37 straipsnyje duota nuoroda. Tam tikrus valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų aspektus reglamentuoja Biudžetinių įstaigų įstatymas. Šį reglamentavimą tenka vertinti kaip nepakankamai nuoseklų (tokiu tapusį gal dėl priimtų nevienkartinų įstatymo pakeitimų).

Be minėtų nuostatų, įvairiuose kituose įstatymuose yra pavienės nuostatos, priskirtinos tam tikriems nacionalinio biudžeto elementams ar atitinkamiems jų aspektams reglamentuoti. Apskritai šioms nuostatomis būdinga tai, kad jos su didesne ar mažesne traktavimo laisve dubliuoja jau aptartų įstatymų nuostatas, todėl joms nagrinėjamu atžvilgiu neskiriama daugiau dėmesio.

Vykdydama Biudžeto sandaros įstatymą, Vyriausybė patvirtino Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo tvarką³⁷. Joje gana detalai reglamentuoti dviejų svarbiausių dalykų - biudžeto sudarymo ir jo vykdymo - technologija bei procedūros, kurios detalizuoja Biudžeto sandaros įstatymo metodines nuostatas.

Vyriausybės nutarimų lygmeniu biudžeto sudarymas paprastai baigiamas reglamentuoti kiekvienais metais Vyriausybės nutarimu patvirtinus artimiausių biudžetinių metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų rengimo planą. Iš esmės jame nustatomi tam tikrų biudžeto sudarymo procedūrų atlikimo terminai ir konkretizuojami kai kurie šiame procese naudojami dokumentai.

Biudžeto sudarymo teisinis reglamentavimas detalizuotas ir Strateginio planavimo metodika, kuria siekiama įgyvendinti integruotą planavimo ir biudžeto sudarymo sistemą.

³⁶ Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas // Valstybės Žinios.-2001, Nr.: 94-3307.

³⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 751 "Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklių"// Valstybės žinios. 2004, Nr. 96-3531

Metodikoje aprašytas strateginio planavimo biudžetinėse įstaigose procesas, pradedant vartojamų sąvokų išaiškinimu ir baigiant dokumentų formomis. Vertinant metodiką apskritai, pažymėtina, kad daugiausia dėmesio joje skiriama formaliajai procedūrinei pusei, o ne metodiniams aspektams - nė vienam sudėtingesniai strateginio planavimo žingsniui nėra pateiktų rekomenduojamų metodų. Vieninga išlaidų klasifikacija įgyvendinama, remiantis LR finansų ministro įsakymu "Dėl Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų klasifikacijos patvirtinimo". Remiantis šia klasifikacija, kasmet vykdomosios valstybinės ir savivaldybių valdžios patvirtina atitinkamų biudžetų išlaidų sumas. Taigi, apibendrinant administruojamų mokesčių paskirstymo į biudžetus bei fondus tvarkos teisinę reglamentaciją, galima teigti: 1) teisinis reglamentavimas yra daugiapakopis, atitinkantis bendrą valstybės teisės aktų sistemą; 2) teisės aktuose pakankamai nuodugnai reglamentuotos formalios procedūros, mažiau - jų turinys ir palikta visiška laisvė vykdytojams pasirinkti, kokius taikyti sprendimų parengimo ir priėmimo metodus; 3) ne visų teisės aktų nuostatos pakankamai suderintos tarpusavyje, ypač pastebimi skirtingo hierarchinio lygio teisės aktų neatitikimai (pvz.. Biudžeto sandaros įstatymo ir Valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo tvarkos, pastarosios tvarkos ir Strateginio planavimo metodikos neatitikimų).

1. 3. Apmokestinimo principai ir jų reikšmė mokesčių pajamų surinkimui

Visi įvairių rūšių mokesčiai, kuriais įgyvendinami tam tikri principai, sudaro šalies mokesčių sistemą. Teoriškai valstybės mokesčių sistema turėtų būti sudaroma atsižvelgiant į apmokestinimo principus ir apmokestinimui keliamus reikalavimus. Atskirose valstybėse tie uždaviniai gali būti skirtingi, nes priklauso nuo konkrečios šalies ekonominių sąlygų, ekonominės politikos tikslų³⁸. Tačiau, svarbiausias bei pagrindinis apmokestinimo uždavinys visur tas pats - gauti pajamų valstybės funkcijoms vykdyti³⁹. Pažymėtina, jog apmokestinimas, jokia būdu neturi stabdyti ūkio plėtros ar neigiamai jį veikti. Gali pakenkti per dideli mokesčiai arba netinkama jų sistema. Todėl autorė pritaria Meidūno V. bei Puzinausko P. išsakytai nuomonei, jog apmokestinimas turi padėti kurti naujas darbo vietas, nuolat stiprinti ir plėsti šalies ekonomiką, prisidėti prie pajamų ir turto persikirstymo⁴⁰. Todėl, kuriant mokesčių įstatymus ir vykdant ekonominę politiką, labai svarbu atsižvelgti į tai, kas, kaip ir iš kokių šaltinių tuos mokesčius mokės, koks mokėtojų finansinis pajėgumas, ar mokesčiai nebus nepakeliamas našta, stabdanti viso

³⁸ Meidūnas V., Puzinauskas P. 2001, Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius, 10 p.

³⁹ Naraškevičiūtė V., Lakštutienė A. 2003, Valstybės finansai. Kaunas, 17 p.

⁴⁰ Meidūnas V., Puzinauskas P. 2001, Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius, 11 p.

ūkio plėtojimąsi. Tuo tikslu reikia laikytis ir bendrų apmokestinimo principų, t.y.⁴¹: 1) neutralumo; 2) teisingumo; 3) ekonominio efektyvumo; 4) administravimo paprastumo; 5) viešumo; 6) aiškumo; 7) mokesčių įplaukų produktyvumo ir elastingumo.

Klasikinius principus dar 1776 metais veikalė „*Tautų turto prigimties ir priežasčių tyrinėjimas*“ suformulavo A. Smitas. Nuo to laiko principai pakito, tačiau jų ekonominė esmė ir aktualumas išliko.⁴² Detaliau apibūdinant šių principų turinį pažymėtina, kad mokesčių sistemos teisingumas reiškia, jog ši sistema turi būti organizuojama taip, kad užtikrintų teisingą ir proporcingą mokesčių naštos paskirstymą tarp atitinkamų mokesčio mokėtojų, siekiant, kad kiekvienas subjektas perduotų valstybei (savivaldybei) atitinkamą dalį savo pajamų⁴³. Kadangi šis principas reikalauja, kad mokesčius mokėtų tie, kurie gauna naudos, šis principas dar vadinamas naudingumo principu⁴⁴. Tačiau neleistina, kad sumokėtas mokestis prilygtų mokėtojo gaunamai naudai. Apmokestinant mokesčių objektus svarbu atsižvelgti į mokėtojo gebėjimą mokėti. Gebėjimas mokėti laikomas apmokestinimo teisingumo etalonu ir skirstomas į horizontalųjį bei vertikalųjį teisingumą.

Horizontalusis teisingumas reikalauja, kad individai, turintys lygias ekonomines galimybes (pajamų, turto ar vartojimo) mokėti mokesčius, būtų vienodai apmokestinami. Tuo tarpu vertikalusis teisingumas pasireiškia tada, kai skirtingas galimybes turintys individai apmokestinami skirtingai, atsižvelgiant į jų ekonomines galimybes mokėti mokesčius. Pagal šį principą mokesčiai turi būti diferencijuoti ir didėti, didėjant pajamoms, turtui ir vartojimui.⁴⁵

Mokesčių sistemos lygybės ir neutralumo principo esmę sudaro tai, kad mokesčių įstatymai neturi sudaryti išskirtinių apmokestinimo sąlygų atskiriems mokesčio mokėtojams (jų grupėms) priklausomai nuo jų vykdomos veiklos pobūdžio ar net nuo mokesčių mokėtojo statuso. Įgyvendinant tokį principą siekiama, kad mokesčiai atliktų pagrindinę savo funkciją – užtikrintų valstybės (savivaldybės) pajamų gavimą, o ne spręstų pavienių ūkio subjektų ekonomines problemas kitų subjektų sąskaita. Mokesčių sistema neturi iškreipti natūralios konkurencijos. Praktinis įgyvendinimas šio principo reikštų maksimalų mokesčių lengvatų taikymo apribojimą ir detalų reglamentavimą.

⁴¹ Stačiokas R., 2003, Verslo apmokestinimo įvadas. Kaunas, 72 p.

⁴² The economics of tax policy (edited by Michael P. Devereux) (1997). New York, 33 p.

⁴³ Marcijonas A., Sudavičius B. 2003, Mokesčių teisė. Vilnius, 23 p.

⁴⁴ Aleknevičienė V., 2005, finansai ir kreditas. Vilnius, 92 p.

⁴⁵ Бюджетное право. Под редакцией Грачевой Е. Ю. (2001). Москва, 55 p.

Mokesčių sistemos aiškumas reikalauja, kad įstatymai ir kiti teisės aktai sudarytų vieną suderintą sistemą, neprieštarautų vieni kitiems, būtų aiškūs ir nedviprasmiški⁴⁶. Mokesčio administratorius turi užtikrinti vieningą ir aiškią mokesčių įstatymų nuostatų taikymo praktiką, skelbdamas mokesčių įstatymų komentarus, paaiškinimus ir pan., tokiu būdu, kad jie būtų prieinami visiems mokesčių mokėtojams.

Viešumo principo įgyvendinimas sudarytų sąlygas suinteresuotoms institucijoms (nevyriausybinėms organizacijoms, verslo asociacijoms, ūkio subjektams) iš anksto susipažinti su rengiamų mokesčių įstatymų projektais, reikšti dėl jų pastabas ir pasiūlymus.

Mokesčių administravimo paprastumo esmę sudaro tai, jog mokesčio ėmimas turi būti lengvai įgyvendinamas, nesudaryti mokėtojams rūpesčių, mokesčių ėmimo išlaidos turi būti minimalios ir sudaryti kuo mažesnę mokesčio dalį. Neturėtų veikti tokie mokesčių įstatymai, kai mokesčių pajamos yra mažos, o jų ėmimo išlaidos didelės. Šiuo atveju svarbūs tokie principiniai aspektai⁴⁷: paprastumas, apibrėžtumas, pigumas, ir patogumas mokėtojams. Kai mokesčio taisyklės yra painios, dažniausiai tokie mokesčiai surenkami ne visi, jie sukelia konfliktus tarp mokesčių mokėtojų ir ėmėjų.

Ekonominio efektyvumo principas reikalauja, kad mokesčiai netrukdytų siekti ekonominių tikslų (ūkio stabilumo, jo augimo, didelio užimtumo), skatintų šiuos tikslus pasiekti, neiškreiptų išteklių paskirstymo, nepakenktų individų darbingumui. Apmokestinimas neturėtų mažinti minimalaus vartojimo, neigiamai veikti ekonomines motyvacijas.

Mokestinių įplaukų produktyvumas reiškia pakankamą pajamų apimtį, reikalingą valstybės išlaidoms padengti⁴⁸. Valstybei naudinga turėti elastingų įplaukų mokesčių sistemą, kuriai esant neįvedama naujų mokesčių, nedidindami tarifai, o mokestinės įplaukos didėja sparčiau už nacionalines pajamas. Čia siūlytina prisiminti taip vadinamą Laffeto kreivę, remiantis kuria, manoma, kad faktinių įplaukų iš mokesčių suma ir ta, kurią galima potencialiai surinkti (pagal įstatymuose numatytą tvarką ir susiklosčius visiškai palankioms sąlygoms) turėtų skirtis 10-15 proc., o mokesčių administravimo išlaidos turėtų sudaryti apie 0,5 proc., mokestinių pajamų. Paprastai atsilikimas nuo potencialaus surinkimo yra žymiai didesnis, o geresnis surinkimas įmanomas tik gerokai padidinus administravimo sąnaudas. Vienas iš labiau paplitusių rodiklių, apibūdinančių valstybės dalyvavimą ekonominiame gyvenime, yra valstybės biudžeto santykis su Bendroju vidaus produktu (toliau – BVP). Paprastai akcentuojama biudžeto išlaidų dalis BVP, bet

⁴⁶ Marcijonas A., Sudavičius B. 2003, Mokesčių teisė. Vilnius, 23 p.

⁴⁷ Aleknevičienė V., 2005, Finansai ir kreditas. Vilnius, 92 p.

⁴⁸ Aleknevičienė V., 2005, Finansai ir kreditas. Vilnius, 92 p.

pajamų (mokesčių) dalies BVP rodiklis taip pat teikia daug vertingos informacijos apie mokesčių naštos dydį šalyje arba apmokestinimo ribas. Nagrinėjant konkrečius mokesčius jau senai buvo pastebėtas dėsningumas, kad pernelyg dideli mokesčiai slopina verslininkų iniciatyvą, skatina mokesčių slėpimą ir šešėlinės ekonomikos plėtrą. Taigi, vadinamoji A. Laffero kreivė rodo, kad egzistuoja hipotetinis ribinis mokesčių tarifas, kurį padidinus, mokesčių įplaukos į biudžetą pradeda mažėti, kadangi siaurėja mokesčių bazė, t.y. ūkio subjektai vengia mokėti mokesčius. Todėl teigtina, jog mokesčio tarifo didinimas iki tam tikro lygio didina ir mokestines biudžeto pajamas, tačiau lėtėjančiu tempu, o mokesčių bazė mažėja, nors ir ne taip sparčiai, kaip didėja mokesčių tarifas. Už tam tikro lygio mokesčių tarifo didinimas pradėtų mažinti mokestines pajamas (nes suaktyvės mokesčių vengimas), o mokesčių bazė mažėtų žymiai spartesniais tempais nei auga mokesčių tarifas. Taigi mokestinės pajamos priklauso ir nuo mokesčių tarifų, ir nuo mokesčių bazės. Didinant mokesčių tarifą iki tam tikros ribos kompensuojamas mokesčių bazės mažėjimas ir bendroji mokesčių suma gali netgi didėti, bet tarifui pasiekus tam tikrą lygį, mokesčių bazė „susitraukia“ labai greitai ir tai jau nekompensoja padidėjusių tarifų, taigi mokesčių surinkimas taip pat krenta.⁴⁹

Elastingumas arba mokestinių įplaukų automatinis reagavimas į ekonomikos sąlygas yra naudingas ekonomikos augimo požiūriu. Mokestinių įplaukų automatinis didėjimas leidžia išvengti dažno mokesčio didinimo, į kurį mokesčių mokėtojai paprastai reaguoja neigiamai.

Reikėtų sutikti su daugelio autorių išsakyta nuomone, kad suderinti minėtus apmokestinimo principus yra sunku, nes jie dažnai vienas kitam prieštarauja. Kartu pasiekti kuo didesnių mokestinių įplaukų, aukštesnio ekonominio efektyvumo ir didesnio teisingumo principo yra sudėtinga. Juk taikant vertikalų teisingumo principą, neretai yra iškreipiamas išteklių paskirstymas. Apmokestinimo taisyklės, atitinkančios mokesčių teisingumo ir ekonominio efektyvumo principų reikalavimus, gali būti sudėtingos ir brangios mokesčio ėmimo požiūriu, t.y. pažeisti administracinio paprastumo principą⁵⁰. Taip pat egzistuoja minėtų principų ir tam tikrų mokesčių suderinimo problema. Pavyzdžiui, teisingumo principą galima nuodugniau įgyvendinti, taikant tiesioginius mokesčius, o ekonominio efektyvumo principui realizuoti parankesni yra netiesioginiai mokesčiai. Todėl bet kurios valstybės mokesčių sistema yra kompromisinė.

Atsižvelgiant į išdėstytus apmokestinimo principus, šiuolaikiniu vertinimu mokesčių sistema laikoma efektyvia, jeigu atitinka šiuos reikalavimus⁵¹: 1) laiduoja, kad į biudžetą

⁴⁹ Buškevičiūtė E., 2003, Mokesčių sistema. Kaunas, 10 p.

⁵⁰ Aleknevičienė V., 2005, Finansai ir kreditas. Vilnius, 95 – 96 p.

⁵¹ Meidūnas V., Puzinauskas P. 2001, Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius, 14 p.

numatytais dydžiais reguliariai įplauks piniginės lėšos ir jų suma atitinkamai didės augant apmokestinamoms pajamoms; 2) skatina reikiamą gamybinio aktyvumo ir asmeninio vartojimo apimtį; 3) suderina centrinės ir vietos valdžios interesus formuojant jų biudžetų pajamas.

Mokesčių teisė, kaip kiekviena teisės šaka, turi savarankiškus teisės šaltinius. Atskirų teisės šaltinių buvimas – vienas iš būtinų atskiros teisės šakos požymių. Mokesčių teisė, nežiūrint jos svarbos, priklauso finansų teisės sistemai, todėl jos šaltiniai kartu yra finansų teisės šaltiniai. Kita vertus, mokesčių teisė turi tik jai, kaip finansų teisės institutui, būdingus šaltinius. Tai rodo santykinį šio finansinio-teisinio instituto savarankiškumą bendroje finansų teisės sistemoje.

Mokesčių teisės šaltinis – tai kompetentingos institucijos nustatyta tvarka priimtas norminis teisės aktas, įtvirtinantis teisės normas, reguliuojančius visuomeninius mokestinius santykius privalomų nurodymų davimo pagrindu. Tokiu teisės aktus, skirtus mokestiniam santykiams reguliuoti, leidžia Seimas, Vyriausybė, Finansų ministerija, Valstybinė mokesčių inspekcija, Muitinės departamentas, Aplinkos ministerija.

Mokesčių teisės šaltiniai dėl savo formų, reguliavimo apimčių įvairovės sudaro sudėtingą sistemą, kurioje gali būti išskiriamos atskiros mokesčių teisės šaltinių rūšys (grandys). Pavyzdžiui, pagal teisinę galią mokesčių teisės šaltiniai yra skirstomi į Lietuvos Respublikos Konstituciją, įstatymus, Konstitucinio Teismo nutarimus, poįstatyminius aktus. Pagal visuomeninių santykių reguliavimo apimtį yra išskiriami bendrieji ir specialieji mokesčių teisės šaltiniai. Bendrieji mokesčių teisės šaltiniai yra skirti įvairiems visuomeniniams santykiams, tarp jų ir mokestiniam, reguliuoti. Šie teisės aktai yra bendri mokesčių, finansų ir kitų teisės šakų šaltiniai. Tokie šaltiniai yra Lietuvos Respublikos Konstitucija, Biudžetinės sandaros įstatymas, kiekvienais metais priimamas biudžeto patvirtinimo įstatymas, Administracinių teisės pažeidimų kodeksas ir kiti. Specialieji mokesčių teisės šaltiniai yra skirti tik mokestiniam santykiams reguliuoti. Pagrindinis specialusis mokesčių teisės šaltinis yra Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas (toliau - MAĮ). Pagrindinis Mokesčių administravimo įstatymo bruožas kad jis kompleksiskai reguliuoja mokestinius santykius. Kartu jame įtvirtintos pagrindinės sąvokos, mokesčių sistema, mokesčių administratoriaus teisės ir pareigos, apibrėžtas mokesčių mokėtojo statusas, reglamentuota mokesčių mokėtojo apskaitos tvarka, bendrieji mokesčių apskaičiavimo, sumokėjimo išieškojimo, grąžinimo, delspinigių skaičiavimo ir baudų skyrimo klausimai, įtvirtintos atsakomybės, taikomos už mokesčių įstatymų pažeidimus, principinės nuostatos, nustatyti ikiteisminių mokestinių ginčų nagrinėjimo subjektai ir šių ginčų nagrinėjimo

procedūros⁵². Autorė taip pat nori akcentuoti, kad Mokesčių administravimo įstatymas yra pagrindas leidžiant kitus specialiuosius mokesčių teisės šaltinius.

Mokesčių administravimo įstatymo 3 straipsnyje yra įtvirtinta, kad atitinkamas mokestis, kurio nustatymas priklauso Lietuvos Respublikos kompetencijai, gali būti nustatomas tik įstatymu. Todėl atskirą specialiųjų mokesčių teisės šaltinių grupę sudaro *atskirų mokesčių įstatymai*, kuriuose nustatyti konkrečių mokesčių mokėtojai, apibrėžtas mokesčio objektas, mokesčio bazė, tarifas, mokesčio mokėjimo tvarka, lengvata ir pan. Specialieji mokesčių teisės šaltiniai yra poįstatyminiai aktai, kuriuos leidžia Vyriausybė, Finansų ministerija, Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos. Vyriausybė, įgyvendindama mokesčių įstatymus, nustato atitinkamus metodus ir taisykles, užtikrinančias mokesčių administravimą, arba paveda tai padaryti Finansų ministerijai. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos, įgyvendindama mokesčių administravimo politiką, leidžia teisės aktus mokesčių įstatymams įgyvendinti. Pažymėtina, jog joks poįstatyminis teisės aktas negali būti priimtas be finansų ministro sutikimo.

Specialieji mokesčių teisės šaltiniai yra ir Seimo ratifikuotos ir įsigaliojusios tarptautinės sutartys dėl pajamų ir kapitalo dvigubo apmokestinimo ir fiskalinių pažeidimų išgyvenimo, kurias Lietuva yra pasirašiusi daugiau kaip su 30 užsienio valstybių, ir kitos tarptautinės sutartys, skirtos mokestiniams santykiams reguliuoti.

Apibendrinant, reikia pabrėžti, kad pereinant prie rinkos ekonomikos valstybė vis daugiau dėmesio skiria teisiniam mokestinių santykių reguliavimui, darydama tiesioginį poveikį ekonomikos vystymui⁵³. Ir, aišku, toks reguliavimas pirmiausia yra vykdomas specialiaisiais mokesčių teisės šaltiniais. Nors šiuo metu Lietuvoje, mokesčių teisės šaltiniai yra labai nepastovūs, kadangi jie nuolat papildomi ar keičiami, tačiau kasmet vis labiau stengiamasi, kad mokesčių teisės šaltiniai būtų keičiami kuo rečiau, nors tai daryti Lietuvai kol kas nelabai sekasi.

⁵² Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas. // Valstybės žinios. Nr. 63-2243. P. 19-53.

⁵³ Marcijonas A., Sudavičius B. 2003. Mokesčių teisė. Vilnius, 35 p.

2. MOKESČIŲ PASKIRSTYMO Į BIUDŽETUS IR FONDUS ANALIZĖ

2.1. Lietuvos biudžeto sistema, jos samprata ir struktūra

Valstybės biudžetas – tai valstybės piniginių pajamų ir išlaidų per tam tikrą laikotarpį planas. Skirtumas tarp valstybės pajamų ir išlaidų vadinamas biudžeto saldu. Biudžetas – tai ataskaita, kuri rodo, praėjusių metų pajamas ir išlaidas, planuojamas (numatomas) pajamas ir išlaidas kitais metais. Biudžeto balansas – tai skirtumas tarp visų vyriausybės pajamų ir visų jos išlaidų. Skirtingai nuo vyriausybės išlaidų prekėms ir paslaugoms kaip visuminės paklausos elemento, biudžete vyriausybės išlaidoms priskiriami tiek vyriausybės pirkimai, tiek jos daromi piniginiai išmokėjimai (transferinės išmokos) tam tikrų kategorijų asmenims.

Svarbiausias biudžeto pajamų šaltinis – tai įvairūs mokesčiai, kuriuos galima suskirstyti į tris stambias grupes:

1. Privačių namų ūkių ir įmonių pajamų mokesčiai. Tai gyventojų pajamų mokestis ir pelno mokestis. Atsiskaitymai socialiniam draudimui taip pat priskiriami šiai mokesčių grupei.
2. Nuosavybės, t.y. nekilnojamojo turto mokesčiai. Į šią grupę įeina žemės mokestis, žemės nuomos mokestis, palikimo mokestis ir kiti mokesčiai, kuriais gali tapti apmokestintas nekilnojamas turtas.
3. Prekių ir paslaugų pardavimo mokesčiai, kuriems priskiriami pridėtinės vertės mokestis, akcizai, importo muitai.

Galima teigti, jog šiandien Lietuvoje bene daugiausia problemų kelia nuosavybės, t.y. nekilnojamojo turto mokesčiai, kadangi nuo 2006 m. sausio 1 d. įsigaliojęs naujasis LR Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas, numatęs juridiniams asmenims pareigą mokėti 1 procentą turimo nekilnojamojo turto vidutinės rinkos vertės mokestį, verslininkų tarpe kelia sumaištį. Pastarieji stengiasi įrodyti (skųsdami nekilnojamojo turto vertintojus), jog jų turimas

nekilnojamasis turtas yra mažesnės vidutinės rinkos vertės nei įvertina atitinkamos valstybės institucijos ar įstaigos (pavyzdžiui, registrų centras). Nekilnojamojo turto mokestį moka fiziniai ir juridiniai asmenys. Mokesčio objektas yra⁵⁴:

1) fiziniams asmenims nuosavybės teise priklausantis nekilnojamasis turtas (arba jo dalis), esantis Lietuvos Respublikos teritorijoje, išskyrus gyvenamosios, sodų, garažų, fermų, šiltnamių, ūkio, pagalbinio ūkio, mokslo, religinės, poilsio paskirties statinius (patalpas), žuvininkystės statinius bei inžinerinius statinius, jeigu jie nėra ekonominei ar individualiai veiklai naudojamas nekilnojamasis turtas arba nėra neterminuotai ar ilgesniam kaip vieno mėnesio laikotarpiui perduoti naudotis juridiniams asmenims;

2) juridiniams asmenims nuosavybės teise priklausantis nekilnojamasis turtas, esantis Lietuvos Respublikoje.

Mokesčio mokestinis laikotarpis yra kalendoriniai metai. Mokesčio tarifas – 1 procentas nekilnojamojo turto mokestinės vertės. Mokesčiu neapmokestinamas šis fiziniams asmenims nuosavybės teise priklausantis nekilnojamasis turtas:

1) nekilnojamasis turtas (arba jo dalis), fizinio asmens naudojamas kulto apeigų reikmenų gamybai, taip pat socialinei globai bei rūpybai;

2) nekilnojamasis turtas (arba jo dalis), fizinio asmens naudojamas žemės ūkio veiklai, taip pat žemės ūkio paskirties žemėje auginant ar perdirbant taip užaugintą produkciją, jeigu pajamos iš šios veiklos neapmokestinamos pagal Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 25 punkto nuostatas;

3) nekilnojamasis turtas (arba jo dalis), fizinio asmens naudojamas švietimo darbui;

4) nekilnojamasis turtas (arba jo dalis), fizinio asmens naudojamas teikiant laidojimo paslaugas arba esantis kapinių teritorijoje;

5) nekilnojamasis turtas (arba jo dalis), fizinio asmens, turinčio meno kūrėjo statusą, naudojamas kaip kūrybinės dirbtuvės (studijos) individualiai kūrybinei veiklai.

Mokesčiu neapmokestinamas šis juridiniams asmenims nuosavybės teise priklausantis nekilnojamasis turtas arba juridiniams asmenims neterminuotai arba ilgesniam kaip vieno mėnesio laikotarpiui perduotas naudotis nekilnojamasis turtas (arba jo dalis), nuosavybės teise priklausantis fiziniams asmenims: 1) užsienio valstybių diplomatinių atstovybių ir konsulinių įstaigų, tarptautinių tarpvyriausybinių organizacijų ar jų atstovybių nekilnojamasis turtas; 2) valstybės ar

⁵⁴ Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 76-2741.

savivaldybių nekilnojamasis turtas; 3) valstybės ir savivaldybės įmonių, veikiančių pagal Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymą, nekilnojamasis turtas; 4) biudžetinių įstaigų, veikiančių pagal Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymą, nekilnojamasis turtas; 5) laisvųjų ekonominių zonų įmonių nekilnojamasis turtas; 6) aplinkos apsaugai ir priešgaisrinei apsaugai naudojamas nekilnojamasis turtas ir bendros paskirties objektai pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą sąrašą; 7) bankrutavusios įmonės nekilnojamasis turtas; 8) religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų nekilnojamasis turtas (ar jo dalis), naudojamas tik nekomercinei veiklai arba kulto apeigų reikmenų gamybai; 9) nekilnojamasis turtas (ar jo dalis), naudojamas laidojimo paslaugoms arba esantis kapinių teritorijoje; 10) neįgaliųjų draugijų ir jų įmonių nekilnojamasis turtas; 11) žemės ūkio veiklos subjektų ir kooperatinių bendrovių (kooperatyvų), kurių apmokestinamasis pelnas pagal Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo nuostatas apmokestinamas taikant 0 procentų pelno mokesčio tarifą, nekilnojamasis turtas; 12) daugiabučių namų savininkų bendrijų, namų statybos bendrijų, garažų eksploatavimo ir sodininkų bendrijų nekilnojamasis turtas (ar jo dalis), naudojamas tik nekomercinei veiklai; 13) labdaros ir paramos fondų, veikiančių pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos fondų įstatymą, nekilnojamasis turtas (ar jo dalis), naudojamas tik nekomercinei veiklai; 14) mokslo ir studijų institucijų, išvardytų Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme, nekilnojamasis turtas; 15) švietimo įstaigų, išvardytų Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, nekilnojamasis turtas; 16) socialines paslaugas teikiančių įstaigų, veikiančių pagal Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą, nekilnojamasis turtas; 17) profesinių sąjungų nekilnojamasis turtas (ar jo dalis), naudojamas tik nekomercinei profesinių sąjungų įstatuose numatytai veiklai; 18) juridinių asmenų, veikiančių pagal Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymą, nekilnojamasis turtas (ar jo dalis), naudojamas tik nekomercinei veiklai; 19) Lietuvos banko, Lietuvos darbo biržos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nekilnojamasis turtas; 20) juridinių asmenų, veikiančių pagal Lietuvos Respublikos meno kūrėjų ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymą, nekilnojamasis turtas.

Mokesčiu taip pat neapmokestinami tinkamais naudoti nepripažinti statiniai, jeigu jie nėra faktiškai naudojami. Mokesčio lengvatos taikomos šia tvarka: 1) įgijus teisę į lengvatą, lengvata pradedama taikyti nuo mėnesio, kurį įgyjama teisė į lengvatą; 2) praradus teisę į lengvatą, lengvata netaikoma nuo mėnesio, einančio po mėnesio, kurį prarandama teisė į lengvatą.

Svarbu pabrėžti tai, jog Savivaldybių tarybos turi teisę savo biudžeto sąskaita sumažinti mokesť arba visai nuo jo atleisti. Nekilnojamojo turto registro ir Nekilnojamojo turto kadastro

duomenis, reikalingus mokesčiui apskaičiuoti, turto vertintojas pateikia vietos mokesčių administratoriui du kartus per metus: iki vasario 1 dienos ir iki rugpjūčio 1 dienos.

Mokestį už fiziniams asmenims nuosavybės teise priklausantį nekilnojamąjį turtą (arba jo dalį), išskyrus nekilnojamąjį turtą (arba jo dalį), neterminuotai ar ilgesniam kaip vieno mėnesio laikotarpiui perduotą naudotis juridiniams asmenims, apskaičiuoja, deklaruoja ir sumoka fiziniai asmenys. Mokestį už juridiniams asmenims nuosavybės teise priklausantį nekilnojamąjį turtą (arba jo dalį) bei juridiniams asmenims neterminuotai ar ilgesniam kaip vieno mėnesio laikotarpiui perduotą naudotis nekilnojamąjį turtą (arba jo dalį), nuosavybės teise priklausantį fiziniams asmenims, apskaičiuoja, deklaruoja ir sumoka juridiniai asmenys. Juridiniai asmenys moka avansinį mokestį. Kiekvienas avansinis mokestis sudaro 1/4 sumos, apskaičiuotos taikant juridiniam asmeniui einamųjų kalendorinių metų sausio 1 dieną nuosavybės teise priklausančio nekilnojamojo turto mokestinei vertei LR Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo 6 straipsnyje nustatytą mokesčio tarifą. Avansiniai mokesčiai sumokami atitinkamai iki einamųjų kalendorinių metų kovo 31 dienos, birželio 30 dienos ir rugsėjo 30 dienos. Jeigu suma, apskaičiuota taikant juridiniam asmeniui einamųjų kalendorinių metų sausio 1 dieną nuosavybės teise priklausančio nekilnojamojo turto mokestinei vertei LR Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo 6 straipsnyje nustatytą mokesčio tarifą, neviršija 1500 litų, juridinis asmuo avansinio mokesčio mokėti neprivalo.

Mokesčio mokėtojai vietos mokesčių administratoriui atitinkamo mokestinio laikotarpio mokesčio deklaraciją pateikia iki kitų kalendorinių metų vasario 1 dienos. Deklaracijos formą, jos pildymo ir pateikimo tvarką nustato centrinis mokesčių administratorius.

Fiziniai asmenys mokestinio laikotarpio deklaracijoje, taikydami LR Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo 6 straipsnyje nustatytą tarifą, apskaičiuoja mokestį už tą mokestinį laikotarpį fiziniam asmeniui nuosavybės teise priklausiusį nekilnojamąjį turtą. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas buvo parengtas siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-2008 m. programoje numatytas nuostatas - tobulinti mokesčių sistemą, taip pat suvienodinti verslo sąlygas komercinėje-ūkinėje veikloje dalyvaujantiems subjektams bei sukurti aiškia ir suprantamą nekilnojamojo turto apmokestinimo sistemą. Šiuo įstatymu buvo siekta: 1) sukurti ir įtvirtinti aiškia ir suprantamą nekilnojamojo turto apmokestinimo sistemą; 2) nustatant nekilnojamojo turto mokestinę vertę, taikyti tarptautinėje nekilnojamojo turto apmokestinimo praktikoje vyraujančius nekilnojamojo turto vertinimo metodus; 3) išplėsti nekilnojamojo turto mokesčio (toliau vadinama - mokestis) bazę; 4) naikinti apmokestinimo spragas, t. y. panaikinti galimybę juridiniams asmenims išvengti mokesčio

perduodant nekilnojamąjį turtą fiziniams asmenims ir vėliau jį iš jų nuomojant; 5) skatinti teisingą konkurenciją, tolygiai paskirstant mokesčių našta.

Įdomu pabrėžti tai, jog iki Nekilnojamojo turto mokesčio įsigaliojimo įstatymo galiojo LR Įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas, pagal kurį mokesčiu apmokestinamas buvo tik juridiniams asmenims nuosavybės teise priklausantis nekilnojamasis turtas, esantis Lietuvos Respublikoje. Tokiu būdu buvo sudaromos nevienodos sąlygos komercinėje-ūkinėje veikloje dalyvaujantiems subjektams, kai juridiniai asmenys už nuosavybės teise priklausantį nekilnojamąjį turtą moka mokestį, o fiziniai asmenys už analogiškos paskirties (komercinio panaudojimo) nekilnojamąjį turtą - nemoka. Pažymėtina, jog tuo metu nekilnojamojo turto mokesčine verte buvo laikoma jo atstatomoji vertė, pritaikius Komisijos privalomam registruoti turtui įvertinti nutarimais nustatomus vietovės pataisos koeficientus. Galima teigti, jog tokiu būdu buvo nustatyta nekilnojamojo turto vertė neatitiko tarptautinėje nekilnojamojo turto apmokestinimo praktikoje vyraujančiais nekilnojamojo turto vertinimo metodais nustatytos nekilnojamojo turto vertės. Be to, galiojusios nekilnojamojo turto apmokestinimo taisyklės sudarė galimybę juridiniams asmenims nemokėti mokesčio jų veikloje naudojant fiziniams asmenims nuosavybės teise priklausantį nekilnojamąjį turtą. Taigi, priėmus naująjį Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymą buvo tikėtasi tokių teigiamų rezultatų: 1) sukurti aiškia ir suprantama, tarptautiniais apmokestinimo principais pagrįstą nekilnojamojo turto apmokestinimo sistemą; 2) mokesčio bazės išplėtimas sąlygotų tolygų mokesčio naštos pasiskirstymą, užtikrintų mokesčių neutralumą priimant investicinius ir ekonominius sprendimus, kartu skatintų teisingą konkurenciją; 3) mokestis skatintų efektyvų nekilnojamojo turto naudojimą; 4) mokestis užtikrintų papildomas savivaldybių pajamas.

Reikėtų pažymėti tai, jog, priėmus įstatymą kilo visuomenės nepasitenkinimas fiziniams asmenims nuosavybės teise priklausančio nekilnojamojo turto apmokestinimu. Todėl buvo būtinas nuodugnus ir išsamus projekto nuostatų aiškinimas. Vis dėlto, nors Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo priėmimas iš dalies ir užtikrino mokesčių neutralumą priimant investicinius ir ekonominius sprendimus, kartu skatindamas teisingą konkurenciją, taip pat skatintų efektyvų nekilnojamojo turto naudojimą, tačiau kriminogeninės situacijos bei korupcijos įstatymas neįtakojė.

Mokesčiai yra skirstomi į tiesioginius ir netiesioginius. Tiesioginiais mokesčiais vadinami tokie mokesčiai, kuriais betarpiškai apmokestinami privatūs asmenys ir įmonės, o netiesioginiais mokesčiais – tokie mokesčiai, kuriais apmokestinamos prekės ir paslaugos. Pajamų

ir turto mokesčiai priklauso tiesioginių mokesčių grupei, o prekių ir paslaugų pardavimo mokesčiai – netiesioginių mokesčių grupei.⁵⁵

Valstybės biudžeto mokestinių pajamų struktūra skiriasi išvystytose ir besivystančiose šalyse. Išvystytose šalyse didelė tiesioginių mokesčių dalis. Besivystančiose šalyse didelė mokestinių pajamų dalį sudaro netiesioginiai mokesčiai, tačiau šie mokesčiai yra regresyvūs, t.y. mažas pajamas gaunanti visuomenės dalis moka didesnę mokesčių dalį nei gaunantys dideles pajamas.

Kitas valstybės biudžeto pajamų šaltinis – tai nemokestinės pajamos. Šiai pajamų rūšiai priskiriamos pajamos iš valstybės nuosavybės, vietinės rinkliavos, pajamos iš bankų ir konfiskacijos bei kitos nemokestinės pajamos.⁵⁶ Šito pajamų šaltinio dalis bendrose biudžeto pajamose daugelyje šalių yra nedidelė. Tik tuo atveju jeigu valstybei priklauso daug gamtos išteklių, įmonių pajamos iš valstybės nuosavybės gali sudaryti nemažą biudžeto pajamų dalį.

Kaip jau minėjome, pagrindinis valstybės biudžeto pajamų šaltinis yra įvairūs mokesčiai. Todėl ekonominiu požiūriu racionali mokesčių sistema remiasi trimis apmokestinimo rūšimis: 1) gamybos apmokestinimu (apyvartos mokesčiai); 2) pajamų paskirstymo apmokestinimu (pajamų mokesčiai); 3) pajamų panaudojimo apmokestinimas (vartojimo mokesčiai).

Gamybos fazėje nustatytas mokestis dažniausiai imamas nuo atskiroje verslo grandyje sukurtos profesinės vertės, todėl šis mokestis ir vadinamas pridėtinės vertės mokesčiu. Šio mokesčio tarifas gali būti nustatytas visiems ūkio subjektams vienodas, tačiau gali būti ir diferencijuotas. Pajamų mokesčių objektas yra privačių ar juridinių ūkio subjektų gaunamos pajamos (šie mokesčiai susiję su pajamų gavimu, bet ne su pajamų panaudojimu). Pajamų panaudojimo požiūriu turėtų būti apmokestinamas vartojimas ir investicijos, tačiau ekonomikos augimo požiūriu investicijoms šis mokestis netaikomas. Taigi apmokestinamas tik privačių namų ūkių vartojimas. Čia nustatomi mokesčiai gali būti tiesioginiai arba netiesioginiai, apmokestinant

⁵⁵ Makroekonomika. Kaunas. Technologija. 2001.

⁵⁶ Makroekonomika. Kaunas. Technologija. 2001.

visą vartojimą arba jo dalį. Jeigu vyriausybė nori padidinti iš mokesčių gaunamas pajamas, ji gali nustatyti aukštesnius mokesčių tarifus. Tačiau vyriausybė negali tiesiogiai kontroliuoti mokesčių įplaukų.

Visus Lietuvos Respublikos teritorijoje surenkamus mokesčius iš esmės galima suskirstyti į dvi atskiras kategorijas. Tai yra valstybei skirtus mokesčius bei vietinius mokesčius.

Mokesčiai, kaip ir bet kurios kitos sistemos elementai, gali būti klasifikuojami pagal įvairius požymius. Sistema – tai tam tikrų elementų, tarpusavyje susijusių tarpiais ryšiais bei tuo pačiu vienas nuo kito besiskiriančių atitinkamais ypatumais, visuma⁵⁷. Šiandien, t.y. nuo 2006 m. sausio 1 d. Lietuvos mokesčių sistemą sudaro 25 mokesčiai ir įmokos. Visi jie planuojami skirtingo lygio biudžetuose ir nebiudžetiniuose fonduose, o sumokami į skirtingo lygio išdus.

Taigi mokesčių administravimo įstatymo 13 straipsnyje įteisinta mokesčių sistema apima ne tik tradiciškai suprantamus mokesčius, bet ir kitas privalomas įmokas į biudžetą bei pinigų fondus: žyminį, konsulinį mokesčius, valstybės rinkliavą ir kt.⁵⁸. Tokios įmokos skiriasi nuo kitų mokesčių pirmiausia tuo, kad jomis yra atlyginama už tam tikrus valstybės ar savivaldybės institucijų atliekamus veiksmus. Antra, tokios įmokos dažniausiai būna vienkartinės (skirtingai nei mokesčiai, kurie turi būti mokami nuolat įstatymo nustatytais terminais). Privalomų įmokų įjungimas į bendrą valstybinių mokesčių sistemą paremtas tuo, kad tokios įmokos, kaip ir mokesčiai, yra privalomos; jos nustatomos įstatymu ir įskaitomos į atitinkamą biudžetą ar pinigų fondą.

Pabrėžtina, kad įmokos į Valstybinio socialinio draudimo fondą, įmokos į Privalomojo sveikatos draudimo įmokos, įmokos į Garantinį fondą patenka tik į valstybinius *nebiudžetinius* fondus.

Visi mokesčiai yra išskiriami į valstybės skirtus, t.y. mokamus į valstybės biudžetą, ir vietinius, t.y. mokamus į savivaldybių biudžetus. Visi šie mokesčiai yra paremti įstatymais ir kitais teisės aktais. Pažymėtina, kad dabartinė Lietuvos Respublikos mokesčių sistema toli gražu nėra nusistovėjusi, ji nuolat vystosi, kadangi kasmet yra įvedami po du, tris ar bent vieną mokesčių. Mokesčių sistemoje trūksta stabilumo, kurio šiandien dar tikrai nėra, nors pagrindiniai mokesčių įstatymai ir priimti⁵⁹. Suprantama, stabilumo trūksta, nes mokesčių mokėtojams, o taip pat ir mokesčių administratoriams nėra aišku, kaip taikyti vieną ar kitą mokesčių įstatymą praktikoje.

⁵⁷ Stoneris J.A.F., Fremenas R.E., ir kt. 1999, Vadyba. Kaunas, 6-10 p.

⁵⁸ Marcijonas A., Sudavičius B. 2003, Mokesčių teisė. Vilnius, 22 p.

⁵⁹ Montvydienė O., 2003, Jei šiandien valdžia surinks visus mokesčius, rytoj gali nebūti iš ko rinktis // Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos. Nr. 24 (264). P. 1-2.

Reikia pažymėti, kad Valstybinė mokesčių inspekcija, kaip pagrindinis mokesčių administratorius, administruoja 21 mokestį. Toks mokesčių skaičius tik dar kartą patvirtina būtinybę juos klasifikuoti.

Siekiant geriau pažinti Lietuvos mokesčių sistemą, derėtų suklasifikuoti mokesčius pagal apmokestinimo objektus ir tarifus bei mokesčių apskaičiavimo būdą⁶⁰. Pabrėžtina, toks mokesčių suklasifikavimas pagal šiuos požymius yra tikrai tikslingas, kadangi taip galima išsamiau ir aiškiau suvokti kiekvieno mokesčio esmę, paskirtį ir pan.

Mokesčio objektais laikomos įstatymais apmokestinamos prekės, paslaugos, pajamos, turtas. Atskiras mokestis turi vieną ar kelis apmokestinimo objektus. Tai priklauso nuo mokesčio pobūdžio. Pavyzdžiui, žyminis ir konsulinis mokestis turi daug apmokestinamųjų objektų, o įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokestis – vieną objektą⁶¹.

Finansiniai santykiai, susidarantys tarp valstybės ir įmonių bei įstaigų ir gyventojų vadinasi biudžetiniais. Šių santykių, kaip finansinių santykių dalies, specifika yra ta, kad jie pirma, susidaro piniginių lėšų paskirstymo procese, kurio būtinas dalyvis yra valstybė (ją atstovauja atitinkama valdžios institucija) ir antra, yra susiję su centrinio piniginių lėšų fondo, skirto tenkinti bendravalstybinius poreikius, formavimu ir panaudojimu. Visuma biudžetinių santykių formuojant ir panaudojant šalies biudžetinį fondą sudaro sąvoką valstybės biudžetas.

Ekonominiu požiūriu valstybės biudžetas - tai piniginiai santykiai, kylantys tarp valstybės ir juridinių bei fizinių asmenų dėl nacionalinių pajamų, dažnai ir nacionalinių vertybių, paskirstymo, ryšium su biudžetinio fondo sudarymu ir panaudojimu finansuojant socialinius - ekonominius, gynybos, valstybinius valdymo ir kitus poreikius. Tai piniginių ekonominių santykių sistema, kurios atsiradimas ir vykdymas susijęs su įvairaus lygio biudžetinių fondų sudarymu, paskirstymu ir panaudojimu. Anot V. Novikevičiaus, teisinėje literatūroje biudžetas suprantamas kaip pagrindinis valstybės ar savivaldybės centralizuoto pinigų fondo, skirto valstybės funkcijoms vykdyti, sudarymo, paskirstymo ir panaudojimo finansinis planas, kurį tvirtina atitinkamos valdžios institucijos. Toks finansinis planas įtvirtina biudžetinių santykių dalyvių teises ir pareigas.

Biudžetas yra pagrindinė kiekvienos valstybės finansų sistemos grandis. Naudodama jo lėšas valstybė paskirsto nacionalines pajamas, įgyvendina socialines reformas, daro įtaką šalies ūkio rezultatams. Bet kurioje valstybėje, net ir pereinančioje iš vienos socialinės–ekonominės formacijos į kitą, pagrindinių biudžeto sąvokos kategorijų, tokių kaip mokesčiai, skolos, išlaidos, esmė nesikeičia. Todėl teigtina, jog valstybės biudžetas – tai centralizuotas piniginių fondo

⁶⁰ Buškevičiūtė E., 2003, Mokesčių sistema, Kaunas, 45 p.

⁶¹ Buškevičiūtė E., 2003, Mokesčių sistema, Kaunas, 23 p.

sudarymo, paskirstymo ir panaudojimo finansinis planas. Visumoje valstybės biudžetas - tai centralizuotas finansinių išteklių fondas, kuriame sukaupiama ir perskirstoma dalis Respublikos nacionalinių pajamų⁶². Konstitucijos 11 skirsnis, 127 str. Nustato, kad LR biudžetinę sistemą sudaro savarankiški Lietuvos valstybės biudžetas, savivaldybių biudžetai. Valstybės biudžeto pajamos formuojamos iš mokesčių, rinkliavų. Biudžetiniai metai prasideda sausio 1 d., baigiasi gruodžio 31 d. Kaip numatyta Konstitucija, valstybės biudžeto projektą sudaro Vyriausybė ir pateikia seimui svarstyti ne vėliau kaip likus 75 dienoms iki biudžetinių metų pabaigos. Seimas tvirtina biudžetą, jeigu jis nepatvirtinamas vyriausybė turi teisę savo išlaidoms naudoti tik 1/12 praėjusių metų biudžeto asignavimų kas mėnesį.

Pabrėžtina, jog biudžetinė sistema koncentruoja didžiausią valstybės finansinių resursų dalį. Biudžeto samprata turi ir teisinį aspektą, kuris yra nagrinėjamas kaip teisinis aktas. Šiuo požiūriu biudžetas - tai pagrindinis valstybės ar savivaldybės centralizuoto pinigų fondo sudarymo, paskirstymo ir panaudojimo finansinis planas, kurį tvirtina atitinkamos valdžios institucijos. Toks finansinis planas įtvirtina biudžetinių santykių dalyvių teises ir pareigas.

Biudžete sukongcentruotos lėšos yra skirtos įgyvendinti valstybės socialinę - ekonominę politiką, užtikrinti šalies gynybą ir saugumą. Biudžeto pagalba realizuojamos įvairių lygių valstybinės ir vietinės programos. Didelių piniginių fondų kaupimas biudžetinėje sistemoje sukuria galimybes užtikrinti tolygų ekonomikos ir kultūros vystymąsi visoje šalies teritorijoje. Biudžetas yra galingas valstybės valdomas mechanizmas.

Valstybės biudžeto reikšmę apibūdina ne tik jame koncentruojamų lėšų kiekis. Neatsiejamai nuo biudžeto ir jo veikiamos funkcionuoja ir kitos finansų sistemos grandys. Jis yra valstybės finansų pagrindas. Biudžeto egzistavimas sukuria galimybę manevruoti paskirstant lėšas visuomenės poreikiams įvertinant jų prioritetiškumą atitinkamu laikotarpiu visoje šalyje arba jos regionuose. Galų gale biudžetas padeda realizuoti visuomenei reikšmingiausius uždavinius kiekviename konkrečiame jų vystimosi etape. Taigi, biudžetinėje sistemoje koncentruojama nacionalinių pajamų dalis, kuri būna skirta bendrų poreikių tenkinimui (ekonominės ir socialinės programos, šalies saugumo ir gynybos užtikrinimas).

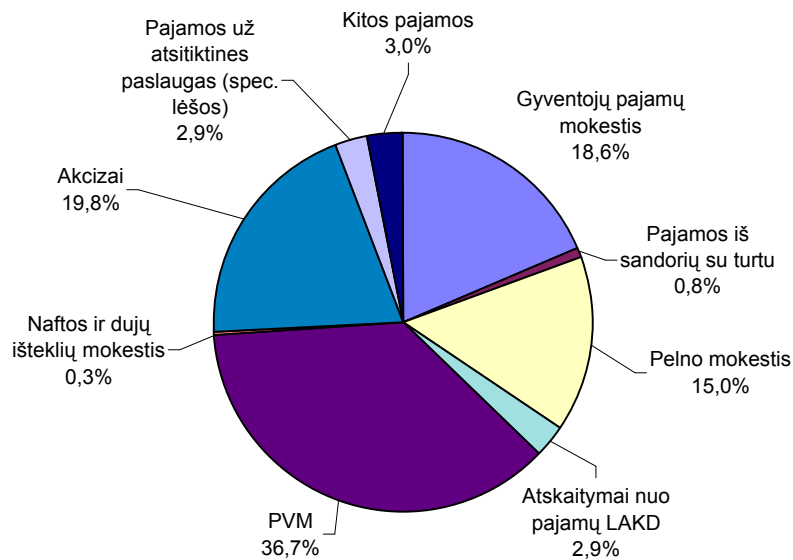
2. 2. Atskirų mokesčių paskirstymo į valstybės biudžetą ypatumai

⁶² Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. Valstybės žinios, 1990, Nr. 24-596, 2004, Nr. 4-47.

Siekiant išsamiai išnagrinėti mokesčių paskirstymo į biudžetus bei fondus pagrindines problemas, siūlytina atkreipti dėmesį į Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo duomenų analizę.⁶³ Taigi, remiantis VMI duomenimis, 2005 m. VMI į valstybės biudžetą pervedė 10 215 985 tūkst. litų pajamų, planas įvykdytas 108,5 proc. arba gauta daugiau 800 399 tūkst. litų plane numatytų gauti pajamų. Palyginti su 2004 m., 2005 m. VMI pervestos pajamos į valstybės biudžetą yra 2 631 695 tūkst. litų arba 34,7 proc. didesnės. Atlikus mokesčių mokėtojų į nacionalinį biudžetą sumokėtų mokesčių mokėjimo savalaikiškumo analizę, nustatyta, kad net 99,3 proc. visų per 2005 metus gautų įplaukų yra laiku sumokėti mokesčiai ir kitos įmokos (žr. 1 priedą).

2005 m. valstybės biudžeto pajamų surinkimo plano įvykdymą VMI lėmė didesnis nei planuota pelno mokesčio, pridėtinės vertės mokesčio, akcizų, gyventojų pajamų mokesčio, atskaitymų nuo pajamų pagal LR kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymą, atskaitymų nuo pajamų pagal LR miškų įstatymą, loterijų ir azartinių lošimo mokesčio, mokesčio už aplinkos teršimą, kitų pajamų bei pajamų iš sandorių su turtu surinkimas. Kitų pajamų surinkta 100,4 mln. litų arba 20,6 proc. daugiau nei planuota, pervirši nulėmė 85,3 mln. litų didesni nei planuota (ir 68,2 mln. litų didesni nei 2004 m.) dividendai.

⁶³ Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos finansų ministerijos. Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga. // Prieiga per internetą: www.vmi.lt [prisijungimo laikas 2006-11-29].

1 pav. VMI administruojamų valstybės biudžeto pajamų struktūra 2005 m.

Kaip matome, Bendroje VMI administruojamų valstybės biudžeto pajamų struktūroje didžiausią dalį 2005 m. sudarė pridėtinės vertės mokestis, akcizai, gyventojų pajamų ir pelno mokesčiai. Dėl pasikeitusios PVM mokėjimo tvarkos (po 2004 m. gegužės 1 d.), ypač išaugo šio mokesčio sudedamoji dalis visose VMI valstybės biudžeto pajamose – jei 2002 m. PVM pajamos sudarė 13,8 proc., 2003 m. - 9 proc., 2004 m. – 24,8 proc., tai 2005 m. – jau 36,7 proc.

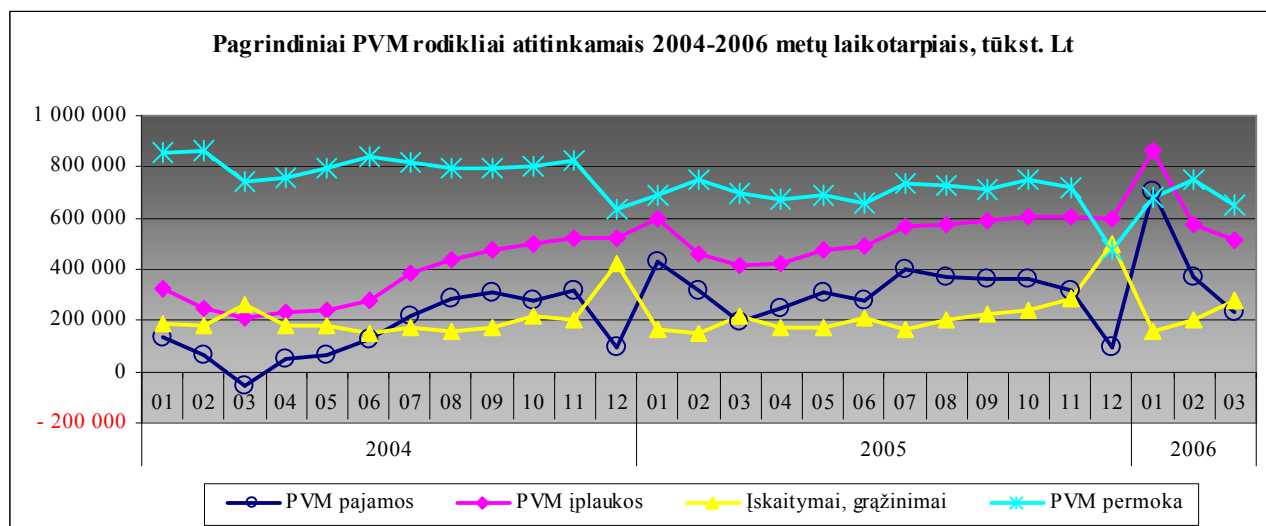
Per 2006 metų I-jį ketvirtį VMI ir muitinė į valstybės biudžetą pervedė 1 610 488 tūkst. litų pridėtinės vertės mokesčio; planas įvykdytas 102,63 proc., t.y. gauta 41 299 tūkst. litų daugiau pajamų nei buvo planuota. Per 2006 metų I-jo ketvirčio VMI administruojamo PVM surinkimo prognozė įvykdyta 100,72 proc., t.y. į valstybės biudžetą pervesta 9 374 tūkst. litų daugiau nei planuota. Per ataskaitinį laikotarpį VMI surinkto pridėtinės vertės mokesčio dalis bendrose su muitine PVM pajamose buvo 81,49 proc., praėjusių metų I-jį ketvirtį – 78,26 proc.⁶⁴

Per 2006 metų I-jį ketvirtį bendras deklaruotas pridėtinės vertės mokestis (visų PVM mokėtojų deklaruoto mokėtino į biudžetą ir gražintino iš biudžeto PVM skirtumas), duomenis lyginant su 2005 metų atitinkamu laikotarpiu, išaugo 204 889 tūkst. litų arba 22,54 proc. Tai sąlygojo lyginamuoju laikotarpiu 386 458 tūkst. litų padidėjusi mokėtina į biudžetą PVM suma.

⁶⁴ Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos finansų ministerijos. Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga. // Prieiga per internetą: www.vmi.lt [prisijungimo laikas 2006-11-29].

Deklaruotas grąžintinas PVM lyginamuoju laikotarpiu augo du kartus mažiau – 181 569 tūkst. litų. 2006 metų sausio-kovo mėnesių PVM įplaukos (mokėjimai į VMI surenkamąsias sąskaitas bei įskaitymai į PVM iš kitų mokesčių) siekė 1 953 859 tūkst. litų, t.y. buvo 481 492 tūkst. litų (32,70 proc.) didesnės nei atitinkamu 2005 metų laikotarpiu. Per 2006 metų tris mėnesius grąžinta arba įskaityta PVM permokų 641 598 tūkst. litų arba 21,11 proc. daugiau nei per 2005 metų analogišką laikotarpį. Per 2006 metų I-jį ketvirtį mokesčių mokėtojai pateikė prašymus grąžinti 349 574 tūkst. litų PVM, t.y. prašymų gauta 143 098 tūkst. litų (69,30 proc.) didesnei sumai nei per 2005 metų I-jį ketvirtį. Per 2006 metų sausio-kovo mėnesius mokesčių mokėtojams buvo grąžinta 319 888 tūkst. litų pridėtinės vertės mokesčio permokos (skirtumo), t.y. 103 811 tūkst. litų (48,04 proc.) daugiau nei per praėjusių metų tris mėnesius, kai PVM grąžinimai sudarė 216 077 tūkst. litų. Iš 2006 metais atliktų PVM permokos (skirtumo) grąžinimų 55 063 tūkst. litų pridėtinės vertės mokesčio 95 mokesčių mokėtojams buvo grąžinta vadovaujantis Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos viršininko 2005 lapkričio 28 d. įsakymu pakeistomis Mokesčio permokos (skirtumo) grąžinimo (įskaitymo) taisyklėmis, leidžiančiomis tam tikrais atvejais mokesčio permoką (skirtumą) grąžinti be atskiro mokesčių mokėtojo prašymo. Įskaitymai iš PVM permokos kitų mokesčių prievolėms padengti lyginamuoju laikotarpiu padidėjo 8 002 tūkst. litų (2,55 proc.). Tame tarpe PVM permokos įskaitymai į Muitinės administruojamus mokesčius, lyginant 2006 ir 2005 metų trijų mėnesių duomenis, išaugo 5,65 proc. (3 358 tūkst. litų). Įsiskolinimas PVM mokėtojams 2006 metų I-jo ketvirčio pabaigoje (PVM permoka pagal apskaitos kortelę 2006 metų balandžio 1 dieną) sudarė 653 987 tūkst. litų, t.y. jis buvo 181 273 tūkst. litų arba 38,35 proc. didesnis nei 2006 metų pradžioje. Avansinio PVM permoka bendroje PVM permokos sumoje sudarė 42 428 tūkst. litų, t.y. jos dalis bendroje PVM permokoje 2006-04-01 buvo 6,49 proc.⁶⁵ Permokos, VMI PVM įplaukų ir pajamų bei įskaitymų dinamika pateikta 2 pav.

⁶⁵ Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos finansų ministerijos. Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga. // Prieiga per internetą: www.vmi.lt [prisijungimo laikas 2006-11-29].

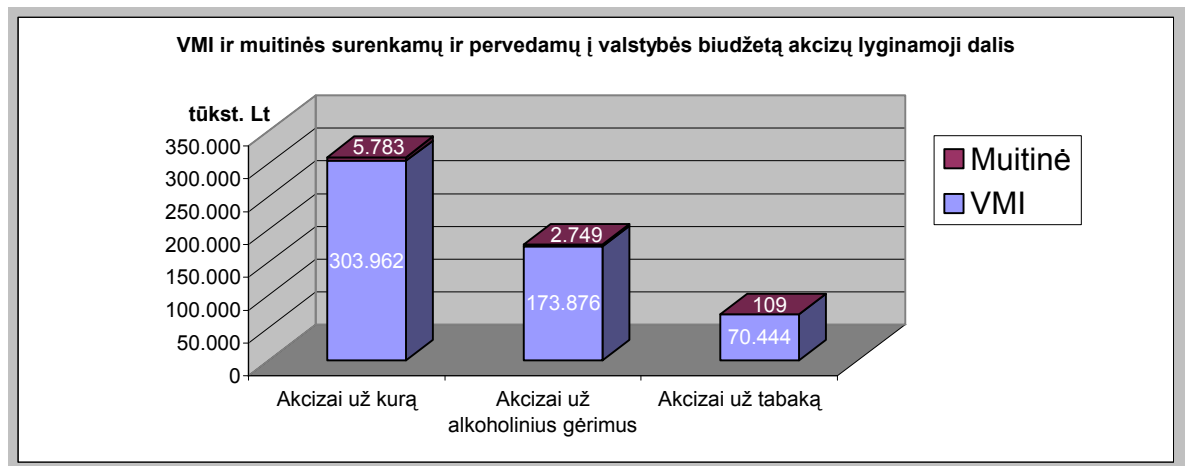
2 pav. Permokų, VMI PVM įplaukų ir pajamų bei įskaitymų dinamika

Per 2006 metų I-jį ketvirtį VMI iš PVM gavo 1 312 261 tūkst. litų pajamų, t.y. 369 679 tūkst. litų (1,39 karto) daugiau lyginant su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu.

Kalbant apie akcizus, pabrėžtina, jog išaugo akcizų pajamos už kurą. VMI per 2006 metais I ketvirtį akcizo mokesčio už kurą gavo 39 957 tūkst. litų arba 15,1 proc. daugiau nei 2005 metais. Tai įtakojo dujų, skirtų automobiliams, bei dyzelinių degalų realizacijos degalinėse augimas bei visų rūšių degalų kainų augimas. Be to, išaugo akcizų pajamos už alkoholinius gėrimus. Palyginti su 2005 metų analogišku laikotarpiu, VMI 2006 metais I ketvirtį akcizo surinko 45,3 proc. arba 46 163 tūkst. litų daugiau. Tai įtakojo 2006 metais, lyginant su 200 m. analogišku laikotarpiu, išaugusi alkoholinių gėrimų realizacija. Išaugo akcizų pajamos už tabako gaminius. VMI 2006 metais I ketvirtį akcizo už tabako gaminius gavo 22 895 tūkst. litų arba (48,1 proc.) daugiau nei 2005 metais analogišku laikotarpiu. Tai įtakojo 16,4 proc. išaugusi tabako gaminių realizacija.⁶⁶

VMI 2006 metų I ketvirtį į valstybės biudžetą akcizo dalis, bendrose akcizo pajamose su Muitine, sudarė 98,1 proc. akcizo už kurą (palyginimui per 2005 metų I ketvirtį – 96,6 proc.), 98,4 proc. už alkoholinius gėrimus (atitinkamai 2005 metų I ketvirtį. – 98,6 proc.) ir 99,8 proc. akcizų už tabako gaminius (2005 metų I ketvirtį – 99,9 proc.) nuo visų valstybės biudžeto pajamų, gautų pagal šiuos akcizų objektus.

⁶⁶ Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos finansų ministerijos. Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga. // Prieiga per internetą: www.vmi.lt [prisijungimo laikas 2006-11-29].

3 pav. VMI ir muitinės surenkamų ir pervedamų į valstybės biudžetą akcizų lyginamoji dalis

VMI 2006 metų I ketvirtį daugiausia akcizų pajamų į valstybės biudžetą surinko už kurą (benziną, gazolius, mazutą, suskystintas dujas automobilių transportui), t.y. 55,5 proc. visų akcizo pajamų, palyginimui 2005 metais analogišku laikotarpiu gauta 60,3 proc. visų VMI akcizo pajamų. Akcizo pajamos 2006 metų I ketvirtį, lyginant su praėjusių metų analogišku laikotarpiu, išaugo 15,1 proc. arba 39 957 tūkst. litų. Akcizo pajamos už alkoholinius gėrimus 2006 metais I ketvirtį, lyginant su 2005 metų analogišku laikotarpiu, išaugo 38,5 proc. ir tai sudarė 31,7 proc. visų akcizo VMI administruojamų pajamų (2005 m. – 28,7 proc.), akcizo pajamos už tabako gaminius išaugo 48,1 proc. ir tai sudarė 2006 metais I ketvirtį 12,9 proc. visų pajamų (2005 m. – 10,9 proc.).⁶⁷

2006 m. I ketvirtį VB gavo 268 831 tūkst. litų pelno mokesčio. Planas įvykdytas 101,8 proc. arba gauta 4 737 tūkst. litų pajamų daugiau nei buvo numatyta gauti. Palygint su 2005 m. I ketvirčiu, šiemet pelno mokesčio surinkta 76 327 tūkst. litų arba 40 proc. daugiau. Pelno mokesčio iš kitų mokesčių permokos įskaityta 2,66 mln. litų daugiau, nei 2005 m., PM į surenkamasias VMI sąskaitas 2006 m. I ketv. įplaukė 67,4 mln. litų arba 41 proc. daugiau, nei 2005 m. atitinkamą laikotarpį. Gražinta šio mokesčio permokų 0,9 mln. litų mažiau, nei 2005 m., o užskaityta kitiems mokesčiams 7 mln. litų arba 25 poc. mažiau. Kalbant apie pelno mokesčio paskirstymą į biudžetą, reikėtų atkreipti dėmesį į tokius veiksnius, įtakojusius pelno mokesčio surinkimą⁶⁸: 1) Įmonių

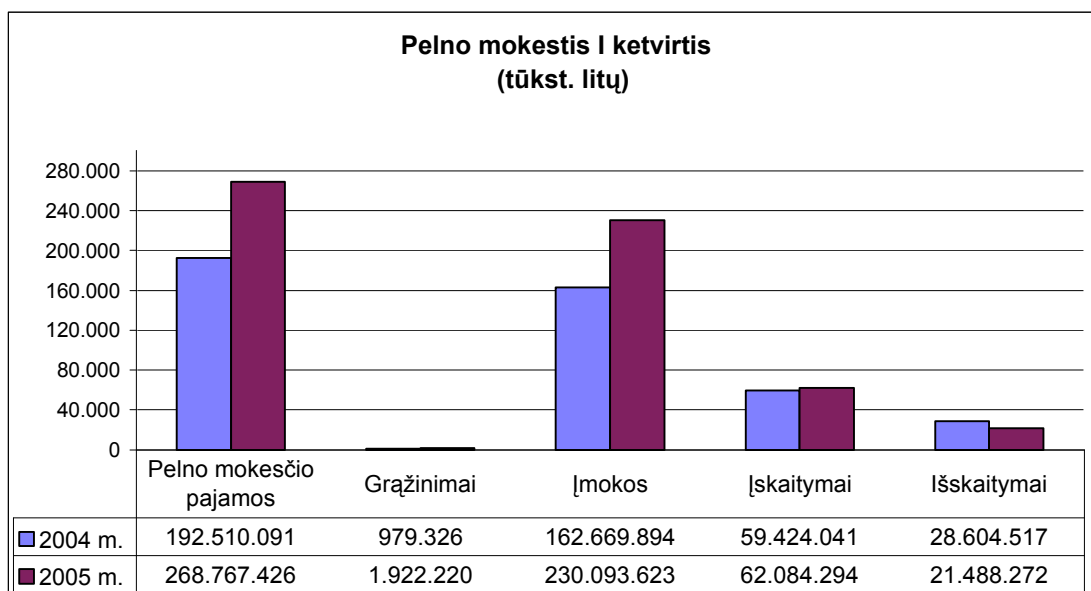
⁶⁷ Žr. ten pat.

⁶⁸ Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos finansų ministerijos. Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga. // Prieiga per internetą: www.vmi.lt [prisijungimo laikas 2006-11-29].

pelningumas išaugo. I ketvirčio avansinį pelno mokestį, kuris sudarė 85 proc. viso per I ketvirtį sumokėto PM, įmonės moka daugiausiai pagal 2004 m. veiklos rezultatus. Įmonės 2004 m. dirbo pelningiau, įmonių pateiktomis pelno mokesčio deklaracijų duomenimis 2003 m. įmonių deklaruotas pelnas iki apmokestinimo buvo 6,5 mlrd. litų, o 2004 m. jis išaugo iki 8,5 mlrd. litų (taigi padidėjo 2 mlrd. litų arba 31 proc); 2) 2006 m. per I ketvirtį buvo gauta 230 mln. litų avansinio pelno mokesčio, arba 1,44 karto daugiau, nei 2005 m. per tą patį laikotarpį; 3) 10 įmonių šiemet per ataskaitinį laikotarpį sumokėjusių daugiausiai pelno mokesčio, bendroje sumoje sumokėjo 57,2 mln. litų daugiau, nei 2005 m. I ketvirtį (iš jų vien tik dvi AB sumokėjo 47,4 mln. litų daugiau).

Šimto didžiausias pelno mokesčio sumas sumokėjusių įmonių dalis visose pelno mokesčio pajamose sudaro 56 proc.

20 įmonių iš didžiausiųjų šimtuko šiemet sumokėjo mažiau, bendroje sumoje 10 mln. litų mažiau, didžiąją šios sumos dalį – 6 mln. litų - sudaro vienos AB sumokėta mažesnė pelno mokesčio suma.

4 pav. Pelno mokesčio paskirstymas į biudžetą

Kalbant apie kitą – gyventojų pajamų mokestį, reikia pastebėti tai, jog 2006 m. sausio – kovo mėn. pajamos iš GPM sudarė 830 775 tūkst. litų (iš viso į valstybės ir savivaldybių biudžetus kartu paėmus). Palyginti su planu, 2006 m. sausio – kovo mėn. gauta 42 856 tūkst. litų

arba 5,4 proc. daugiau. Palyginti su 2005 m., 2006 m. gauta 143 364 tūkst. litų arba 20,9 proc. daugiau. Į valstybės biudžetą 2006 m. sausio – kovo mėn. pervesta 417 036 tūkst. litų GPM. Palyginti su 2005 m. tuo pačiu laikotarpiu, GPM šiais metais gauta 55 256 tūkst. litų arba 15,3 proc. daugiau (gauta daugiau nežiūrint į tai, kad 2006 m. 2,43 proc. sumažėjo GPM atskaitymo procentas į valstybės biudžetą). Palyginti su planu, 2006 m. gauta 6 788 tūkst. litų arba 1,7 proc. daugiau. Į savivaldybių biudžetus 2006 m. pervesta 413 763 tūkst. litų gyventojų pajamų mokesčio. Palyginti su 2005 m. tuo pačiu laikotarpiu, gyventojų pajamų mokesčio šiais metais gauta 88 131 tūkst. litų arba 27,1 proc. daugiau. Palyginti su planu, 2006 m. gauta 36 092 tūkst. litų arba 9,6 proc. daugiau. 2006 m., atskaičius 30 proc. nuo gyventojų pajamų mokesčio, į privalomąjį sveikatos draudimo fondą pervesta 323 375,4 tūkst. litų.⁶⁹

Pagrindinės GPM planų įvykdymą lemiančios tendencijos ir veiksniai būtų tokie:

1. Nuo 2006 m. sausio 1 d. pasikeitė gyventojų pajamų mokesčio paskirstymo procentas į valstybės biudžetą ir savivaldybių biudžetus. Į valstybės biudžetą šio mokesčio atskaitymo procentas 2006 m. yra 50,17 proc. ir palyginus su 2005 m. sumažėjo 2,43 proc., o į savivaldybės biudžetus GPM dalis 2006 m. padidėjo 2,43 proc. ir sudaro 49,83 proc.
2. Didžiausią teigiamą įtaką GPM pajamų padidėjimui turėjo šalyje augantis vidutinis darbo užmokestis.
3. Pastoviai auga verslo įmonių vidutinis darbo užmokestis.
4. VMI vykdoma akcija „darbo užmokestis vokuose“ duoda teigiamą rezultatą, - mažėja darbuotojų, gaunančių pačius žemiausius atlyginimus, procentas.
5. GPM išaugimui didelę įtaką turėjo ir gyventojų užimtumo padidėjimas.
6. Per metus 30 proc. sumažėjo GPM pajamų nepriemoka.

2006 m. sausio - kovo mėn. savivaldybių tarybų sprendimu suteikta GPM lengvatų ir pagal mokesčio įstatymą atleista nuo šio mokesčio už 1 895 tūkst. litų. 2006 m. I ketvirtį pagal pateiktas 2005 m. metines gyventojų pajamų mokesčio deklaracijas, gyventojams gražinta 34,2 mln. litų pajamų mokesčio, iš jų 10,2 mln. litų PSDF. Vieni iš svarbiausių veiksnių, lemiančių pagrindinio mokesčio, sumokamo į savivaldybių biudžetus, gyventojų pajamų mokesčio surinkimą - tai užimtumo ir darbo užmokesčio pokyčiai. Ekonomikos kilimas bei gerėjantys šalies makroekonominiai rodikliai, leido sumažinti nedarbo lygį – registruotų bedarbių ir darbingo

⁶⁹ Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos finansų ministerijos. Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga. // Prieiga per internetą: www.vmi.lt [prisijungimo laikas 2006-11-29].

amžiaus gyventojų santykį - iki 3,9 proc. š.m. balandžio 1 d. Palyginus su planuotomis kitų į valstybės biudžetą pervedamų mokesčių pajamomis, per 2006 metų I ketvirtį daugiau negu planuota buvo gauta transporto priemonių mokesčio (414 tūkst. litų) ir mokesčio už aplinkos teršimą (4 061 tūkst. litų). Mažiau negu planuota buvo gauta atskaitymų nuo pajamų pagal LR miškų įstatymą (374 tūkst. litų), loterijų ir azartinių lošimų mokesčio (1 780 tūkst. litų), rinkliavų ir mokesčių už pramoninės nuosavybės objektų registravimą (820 tūkst. litų bei naujai įvesto laikinojo socialinio mokesčio (beveik 25 mln. litų mažiau).⁷⁰

Pabrėžtina, jog per 2006m. I ketvirtį visų kitų į valstybės biudžetą pervedamų pajamų, išskyrus mokesčių už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise, kitų pajamų, kurias administruoja Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba bei kitų neišvardytų pajamų buvo surinkta ir pervesta į valstybės biudžetą daugiau nei per 2005 metų I ketvirtį. Palyginus su planuotomis kitomis į valstybės biudžetą pervedamomis pajamomis, per 2006 metų ataskaitinį laikotarpį žymiai mažiau nei planuota gauta pajamų už atsitiktines paslaugas (spec. lėšos) (12,6 mln. litų mažiau), taip pat mažiau gauta mokesčio už valstybės turto naudojimą patikėjimo teise (416 tūkst. litų mažiau), žyminio mokesčio (626 tūkst. litų mažiau). Kitų pajamų plano įvykdymui didžiausią įtaką turėjo 22,6 mln. litų didesnės nei planuota kitos neišvardytos pajamos.

2. 3. Savivaldybių biudžetai ir jų mokestinės įplaukos

Biudžetinės pajamos apskritai suprantamos kaip piniginės lėšos, kurias perskirstant į atitinkamą biudžetą ir yra naudojamos pagal to biudžeto išlaidų straipsnius. LR Konstitucijos 127 straipsnio 1 dalyje nustatyta: "Lietuvos biudžetinę sistemą sudaro savarankiškas Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas, taip pat savarankiški vietos savivaldybių biudžetai." Pagal Konstitucijos 127 straipsnio 1 dalį savivaldybių biudžetai, būdami savarankiški, kartu yra vieningos Lietuvos biudžetinės sistemos dalis. Svarbu pabrėžti tai, jog pagal LR Biudžeto sandaros įstatymo 21 str. : „Savivaldybių biudžetuose sukauptos lėšos, reikalingos įstatymų priskirtoms funkcijoms ir savivaldybėms įstatymų perduotoms valstybės funkcijoms atlikti. Savivaldybių biudžetai turi būti tvirtinami be deficito. Kiekviena savivaldybė turi savarankiška biudžetą“. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad Konstitucijos 127 straipsnio 1 dalies nuostata, jog savivaldybių biudžetai yra savarankiški, nereiškia, kad įstatymuose nustatyti asignavimai

⁷⁰ Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos finansų ministerijos. Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga. // Prieiga per internetą: www.vmi.lt [prisijungimo laikas 2006-11-29].

gamtosaugos objektams finansuoti gali būti naudojami ne pagal tikslinę paskirtį ar kad asignavimai, nepanaudoti pagal tikslinę paskirtį, neturi būti gražinami į valstybės biudžetą. Taigi Įstatymo 6 straipsnyje nustatytas reikalavimas nepanaudotus asignavimus gamtosaugos objektams finansuoti iš savivaldybių biudžetų gražinti į valstybės biudžetą savaime nepaneigia Konstitucijoje įtvirtinto savivaldybių biudžetų savarankiškumo principo.⁷¹

Kalbant apie savivaldybių biudžetų formavimo ypatumus, svarbu pabrėžti tai, jog pagal gavimo būdą biudžetų pajamos skirstomos į mokestines ir nemokestines. Pats biudžetinių pajamų paskirstymas tarp valstybės ir savivaldybių biudžetų vykdomas remiantis šiais principais: 1) lygiateisiškumo ir dalinio savarankiškumo principu; 2) materialinio suinteresuotumo vykdyti nacionalinį biudžetą principu; 3) savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų subalansavimo principu.

Savivaldybių biudžetų pajamas sudaro: 1) pajamos iš mokesčių; 2) pajamas iš savivaldybių turto; 3) baudos; 4) vietinės rinkliavos; 5) savivaldybių biudžeto įstaigų pajamos, gautos už teikiamas paslaugas; 6) pajamos už savivaldybių lėšų likučius einamosiose sąskaitose; 7) valstybės biudžeto dotacijos; 7) negražintina finansinė parama; 8) kitos pajamos.

Savivaldybių biudžetų asignavimai skiriami: 1) savivaldybėms įstatymų deleguotoms valstybės funkcijoms vykdyti bei 2) savivaldybių tarybų patvirtintoms programoms vykdyti. Pabrėžtina, jog tokiu atveju, jeigu savivaldybių biudžetų pajamos ar išlaidos dėl Lietuvos valstybės institucijų priimtų aktų keičiasi, pasikeitusios sumos kompensuojamos atitinkamai iš valstybės ar savivaldybių biudžetų. Tai vadinamieji tarpusavio atsiskaitymai tarp biudžetų. Šios sumos susidaro dažniausiai dėl darbo užmokesčio bei pašalpų indeksavimo, mitybos, medikamentų išlaidų normų padidėjimo, tarifų už šildymą ir elektros energiją padidėjimo ir pan. Esant minėtiems pasikeitimams iš valstybės biudžeto į savivaldybės biudžetą yra pervedama suma atitinkamiems pasikeitimams padengti.

Be to savivaldybės gali naudotis bankų kreditais, imti ir teikti paskolas įstatymų nustatyta tvarka. Bet iš valstybės biudžeto Finansų ministerijos suteiktos paskolos į savivaldybės biudžeto pajamas neištraukiamos, nes jos dažniausiai skiriamos laikinam kasos lėšų trūkumui, susidariusiam per metų ketvirtį, padengti ir turi būti gražinamos iki metų pabaigos. Tik išimtiniais atvejais šios paskolos gali būti gražinamos vėliau. Tačiau savivaldybės gali turėti ir kitų skolintojų.

⁷¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 m. lapkričio 8 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos 1997 m. Valstybės ir savivaldybių biudžetų pakeitimo įstatymo 6 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 96-3042.

Tarp jų dažniausiai būna valstybiniai bankai bei Finansų ministerija, kurie, šiuo atveju, suteikia jau ilgalaikes paskolas savivaldybėms tam tikriems poreikiams patenkinti.

1 lentelė.

Visų savivaldybių biudžetų pajamų įvykdymas nuo 2006 metų pradžios (tūkst. litų)

Laikotarpis	2005 m faktas	2006 m planas	2006 m faktas	2006 m fakto palyginimas su 2005 m faktu		2006 m fakto ir plano palyginimas	
				+/-	%	+/-	%
Per mėnesį							
Sausis	129 873	132 569	148 001	18 128	113,96%	15 432	111,64%
Vasaris	140 500	160 047	172 478	31 978	122,76%	12 431	107,77%
Kovas	153 632	163 211	229 811	76 179	149,59%	66 600	140,81%
Iš viso	424 005	455 827	550 290	126 285	129,78%	94 463	120,72%

Savivaldybių biudžetų pajamų planui didžiausios įtakos turėjo GPM, kurio sudedamoji dalis visose savivaldybių biudžetų pajamose buvo 75 proc. ir šio mokesčio surinkimo planas viršytas 36 mln. litų arba 10 proc.

Taip pat į savivaldybių biudžetus pervesta virš plano 25 076 tūkst. litų arba 2,6 karto daugiau kitų mokesčių ir nemokestinių pajamų. Taip pat labai gerai vykdoma turto mokesčių užduotis, - turto mokesčių gauta daugiau nei planuota 33 295 tūkst. litų arba 54 proc.

2 lentelė.

2006 m. sausio - kovo mėn. savivaldybių biudžetų pajamų užduoties vykdymas (tūkst. litų)⁷²

Eil. Nr.	Įmokų pavadinimas	2005 m faktas	2006 m planas	2006 m faktas	2006 m fakto palyginimas su 2005 m faktu		2006 m fakto palyginimas su planu	
					+/-	%	+/-	%
1	Gyventojų pajamų mokestis	325 632	377 671	413 763	88 131	127,06%	36 092	109,56%
2	Turto mokesčiai (2a+2b+2c)	63 752	61 573	94 868	31 116	148,81%	33 295	154,07%
2a	Žemės mokestis	3 155	2 743	3 355	200	106,33%	612	122,30%
2b	Nekilnojamojo turto mokestis	60 128	58 374	90 504	30 376	150,52%	32 130	155,04%
2c	Paveldimo turto mokestis	469	456	1 009	540	215,05%	553	221,18%
3	Kitos pajamos	34 621	16 583	41 659	7 038	120,33%	25 076	251,22%
	Iš viso	424 005	455 827	550 290	126 285	129,78%	94 463	120,72%

Išnagrinėjus savivaldybių biudžetų pajamų struktūrą pagal apskritis, reikia pažymėti, kad 2006 m. sausio – kovo mėn. planus įvykdė visos apskritys.

3 lentelė.

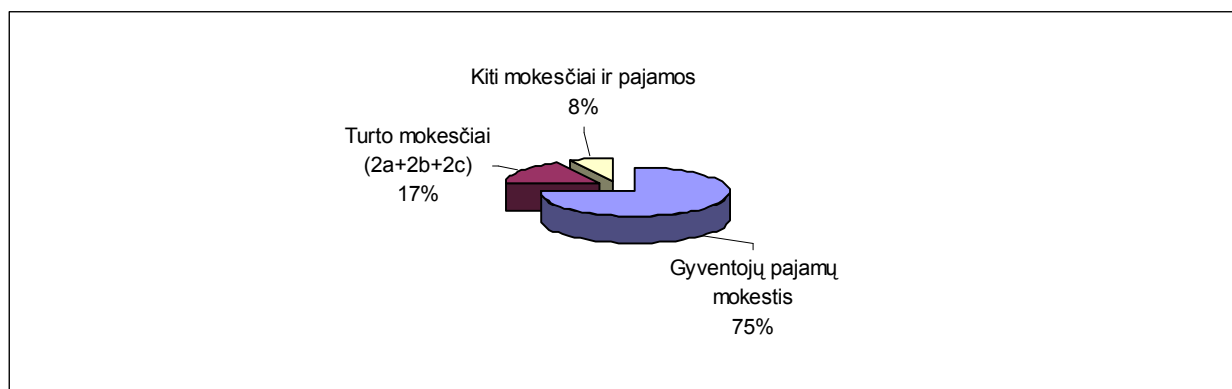
Savivaldybių biudžetų pajamų įvykdymas 2006 m. I ketv. pagal apskritis (tūkst. litų)⁷³

⁷² Valstybinės mokesčių inspekcijos veiklos ataskaitos. [žiūrėta 2006-03-15]. Prieiga per internetą: <http://nauja.vmi.lt/lt/?itemId=20149>

Apskritis	2005 m. faktas	2006 m. užduotis	2006 m. faktas	+/-	Įvykdymas
Alytaus	15 275	14 220	19 700	5 479	138,53%
Kauno	79 891	86 017	111 283	25 266	129,37%
Klaipėdos	54 864	52 080	67 068	14 988	128,78%
Marijampolės	12 616	11 896	15 813	3 917	132,93%
Panevėžio	26 864	25 755	31 220	5 465	121,22%
Šiaulių	28 162	28 509	35 929	7 420	126,03%
Tauragės	6 851	6 835	8 360	1 525	122,31%
Telšių	15 004	14 744	20 495	5 751	139,00%
Utenos	15 202	15 013	18 926	3 913	126,06%
Vilniaus	169 277	200 757	221 496	20 739	110,33%
Iš viso	424 005	455 827	550 290	94 463	120,72%

Palyginti su 2006 m. I ketv. planu, daugiausiai planą viršijo Kauno AVMI, virš užduoties gauta 25 266 tūkst. litų arba 29,4 proc. daugiau pajamų.

Išnagrinėjus savivaldybių biudžetų pajamų struktūrą pagal Finansų ministerijos patvirtintas 2006 m. savivaldybių užduotis, 2006 m. sausio – kovo mėn. savivaldybių biudžetų pajamų užduotys įvykdytos visuose VMI teritoriniuose skyriuose.

5 pav. VMI administruojamų savivaldybių biudžetų pajamų struktūra 2006 m. sausio - kovo mėn.

Taigi, bendroje VMI administruojamų savivaldybių biudžetų pajamų struktūroje didžiausią dalį 2006 m. I ketv. sudarė GPM ir turto mokesčiai. Palyginus su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu: 1) GPM dalis visose savivaldybių biudžetų pajamose šiek tiek sumažėjo: nuo 76,8 proc. iki 75,2 proc.; 2) turto mokesčių dalis išaugo 2,2 procentiniais punktais - nuo

⁷³ Žr. Ten pat.

15,04 proc. 2005 m. iki 17,24 proc. 2006 m.; 3) kitų mokesčių lyginamasis svoris savivaldybių biudžetų pajamose yra labai nežymus ir tesudaro tik 7,6 proc.

2. 4. Biudžetiniai ir nebiudžetiniai fondai: samprata, rūšys ir mokesčių paskirstymo į fondus tvarka

Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvoje galiojantys teisės aktai nepateikia “tikslinių pinigų fondų” sąvokos nors šis terminas įstatymuose vartojamas gana dažnai. Valstybės išdo įstatymu įsigaliojusiu 1999 m. balandžio 14 dieną, nustatomas “valstybės piniginių išteklių”, kurie laikomi valstybės išde, terminas, kuris apima ir “valstybės pinigų fondų” terminą. Minimame įstatyme pateikiama ir valstybės pinigų fondų sąvoka – “Lietuvos Respublikos Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos sukauptos lėšos, naudojamos šių fondų veiklą reglamentuojančiuose Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatytiems tikslams įgyvendinti”. Tačiau analizuojant toliau tą patį įstatymą, o tiksliau valstybės piniginių išteklių sąvoką, matome valstybės pinigų fondų požymį – “įsteigti pagal Lietuvos Respublikos įstatymus”, o šio įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje valstybės pinigų fondų išskirtiniu požymiu pateikiama galimybė jų steigimui, “tik priėmus atitinkamą valstybės pinigų fondo steigimo ar kitą Lietuvos Respublikos įstatymą”. Pagal tokį įstatymo normų išdėstymą neaišku ar valstybės pinigų fondai steigiami tik priėmus įstatymą ir nereikia jo įsigaliojimo, ar visada valstybės pinigų fondų veiklą reglamentuoja įstatymai. Vadovaujantis minimo įstatymo 9 straipsnio pirmąja dalimi, neaišku kokius fondus apima Valstybės išdo įstatymas, nes pirmame sakinyje pateikiami valstybės pinigų fondai ir pinigų fondai. Mėginant apibrėžti šį reiškinį reikėtų pažymėti, kad tiksliniai pinigų fondai - valstybės ar kito vieneto (savivaldybės, visuomeninės organizacijos, fizinio asmens ar kt.) sukauptų lėšų visuma, skirta įgyvendinti nustatytus tikslus.

Tiksliniai pinigų fondai steigiami, kad būtų efektyviau ir racionaliau naudojami finansiniai ištekliai siekiant valstybės ar kito vieneto nustatytų tikslų. Tiksliniai valstybiniai fondai padeda daugiau sukcentruoti prioritetinių valstybės veiklos sričių finansavimą ir užtikrinti nepertraukiamumą, nes valstybės biudžeto finansuojamos sritys ar programos, kaip rodo įvairių šalių patirtis, dažnai nutrūksta pasibaigus biudžetiniams metams.

Lietuvos Respublikos įstatymu įsteigto Kelių fondo tikslas - “sukaupti ir naudoti lėšas automobilių kelių tinklui plėsti, modernizuoti ir funkcionavimui užtikrinti”. Kurį sudaro: atskaitymai nuo realizavimo pajamų (įplaukų), dalis akcizo, gauto už realizuotą benzina, dyzelinius degalus ir tepalus, transporto priemonių savininkų mokestis, mokestis už naudojimąsi

automobilių keliais ir jų infrastruktūra, užsienio šalyse įregistruotomis transporto priemonėmis, mokestis už naudojimąsi keliais transporto priemonėmis, mokestis už leidimą atlikti įvairius darbus bet kurioje kelių komplekso dalyje, valstybės biudžeto lėšos, juridinių, fizinių asmenų bei kitų valstybių tikslinės lėšos ir kt. Vyriausybės nutarimu įsteigto Garantinio fondo tikslas suteikti pagalbą skiriant lėšas bankrutuojančių ar bankrutavusių įmonių darbuotojams, nutraukusiems darbo santykius su šiomis įmonėmis, taip pat darbuotojams, kurie tęsia darbo santykius su bankrutuojančia įmone, kai įmonė jiems yra išskolinusi. Taip pat Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas (toliau vadinama fondas) steigiamas siekiant sukaupti lėšų mokslui ir studijoms Lietuvoje remti. Šį fondą sudaro dalis Lietuvos valstybės biudžeto asignavimų, skirtų mokslui ir studijoms finansuoti bei rėmėjų (Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių piliečių, tarptautinių organizacijų, įmonių, užsienio valstybių) įnašai. Paminėtų fondų pateiktas tikslingumas puikiai atspindi jų sudarymą aktualios ir pakankamai siauros srities atžvilgiu, siekiant kuo efektyviau įgyvendinti valstybės veiklos uždavinius. 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projekto aiškinamajame rašto priede nurodoma, kad nuo 2001 metų yra pertvarkomi nebiudžetiniai fondai, išskyrus SODRĄ, Privalomąjį sveikatos draudimo fondą, Privatizavimo fondą ir Valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondą. Kelių fondą numatoma perskirstyti per nacionalinį biudžetą nuo 2002 metų sausio 1 d. Nebiudžetiniai fondai pertvarkomi taip: dalis panaikinama, dalis pertvarkoma į biudžeto programas, dalis - į specialiąsias programas. Kiekvieno pertvarkomo fondo scenarijus buvo parenkamas atsižvelgiant į fondo veiklą, jo formavimo šaltinius. Šiomis reformomis siekiama racionalizuoti ir supaprastinti valstybės finansinių išteklių valdymą, padidinti procesų aiškumą.

Tikslinius pinigų fondus galima būtų išskirti į keturias šakas: 1) valstybiniai ir vietiniai nebiudžetiniai pinigų fondai; 2) tiksliniai biudžetiniai pinigų fondai; 3) tiksliniai Vyriausybės fondai; 4) tarptautinių organizacijų pinigų fondai.

Tiksliniams valstybiniams ir vietiniams nebiudžetiniams pinigų fondams būdingas juos steigiančių asmenų kompetentingumas, apibrėžtas tikslas, tikslinis jų turinio panaudojimas, o tokių fondų statusą Lietuvoje paprastai nustato Lietuvos Respublikos Seimas įstatymu, Vyriausybė patvirtintais nuostatais ar Savivaldos institucijos sprendimais.

Tiksliniai valstybiniai ir vietiniai nebiudžetiniai pinigų fondai pagal jų tikslą gali būti skiriami į ekonominius ir socialinius. Socialinių fondų grupei priskirtinas Socialinio draudimo, Privalomojo sveikatos draudimo, Kultūros ir sporto rėmimo bei kiti fondai. Ekonominiams fondams – privatizavimo ir kiti. Nebiudžetiniai fondai pagal jų valdymo lygį išskirtini į

valstybinius ir teritorinius. Valstybiniai fondai veikia visos valstybės atžvilgiu, o teritoriniai tik atitinkamoje valstybės dalyje, pavyzdžiui vadovaujantis Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 17 straipsniu, tikslinės paskirties fondų sudarymas ir naudojimas priskirtas savivaldybės tarybos įgaliojimams, arba galimybė sudaryti Miško fondą valstybiniuose parkuose bei kitose miško įmonėse ir organizacijose.

Minimus fondus reikėtų išskirti ir pagal tai, kokių teisės aktu jie įsteigti, tai – Lietuvos respublikos Seimo įstatymu, pavyzdžiui Lietuvos Respublikos kultūros ir sporto rėmimo įstatymas, Lietuvos respublikos Vyriausybės nutarimu, pavyzdžiui nutarimas “Dėl Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo įsteigimo ir šio fondo nuostatų patvirtinimo”, dėl Miško fondo įsteigimo, o taip pat savivaldybės tarybos ar kitos kompetentingos įstaigos sprendimu.

Biudžetiniai fondai sudaromi biudžetuose siekiant efektyviau finansuoti prioritetines veiklos sritis, programas, pavyzdžiui Kaimo rėmimo fondas, socialinės paskirties objektų statybai, naujų darbo vietų skatinimui ir kiti fondai. Šios šakos fondams būdingas bruožas yra jų veikimo termino apribojimas vieneriais metais kaip ir biudžeto, vėliau jį likviduojant ar pratęsiant veiklą. Tikslinių biudžetinių fondų pajamos yra kaip ir biudžeto – mokesčiai, privalomi mokėjimai, rinkliavos ir kitos pajamos, kurios abstrakčiai nurodytos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 127 straipsnio antroje dalyje.

Tiksliniai Vyriausybės pinigų fondai steigiami Vyriausybės iniciatyva, kurie atspindi ir padeda efektyviau siekti jos veiklos programos prioritetinių tikslų. Šie fondai paprastai formuojami iš valstybės biudžeto asignavimų, o netekę aktualumo likviduojami Vyriausybės. Pavyzdžiui, jau minėtas, tikslinis fondas įsteigtas Vyriausybės nutarimu “Dėl Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo įsteigimo ir šio fondo nuostatų patvirtinimo”.

Tarptautinių organizacijų - Europos Tarybos socialinio vystymo, Europos Sąjungos *PreIns Facility* (tikslas atkreipti dėmesį į penkių Vidurio ir Rytų Europos šalių, nepakviestų į pirmąjį derybų dėl stojimo į Europos Sąjungą ratą, problemas), fondų tikslai yra adekvatūs nacionalinių fondų tikslams, tačiau jų veikimo sfera yra žymiai platesnė, nes jų veikla paprastai neapsiriboja viena valstybe. Minimus fondus formuoja ne konkrečios valstybės, o atitinkamos organizacijos institucijos.

Lietuvoje tiksliniai pinigų fondai yra steigiami jau ne pirmą penkmetį, tačiau iki šiol jie nėra susisteminti, klasifikuojami valstybiniu mastu. Nėra bendros griežtos klasifikacijos įtvirtintos galiojančiuose teisės normų aktuose, o taip pat sąvokos. Nors savaime suprantama, kad reiškinio apibrėžtumas, jo specifinių bruožų nustatymas, stipriai padėtų tolimesnei jo analizei bei siekiant valstybinių tikslų, atitinkamos fondo rūšies pasirinkimui.

Taigi, fondas - pinigai, skirti ar renkami tam tikram tikslui⁷⁴. Valstybės pinigų fondai - Lietuvos Respublikos Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos sukauptos lėšos, naudojamos šių fondų veiklą reglamentuojančiuose Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatytiems tikslams įgyvendinti. Valstybės pinigų fondai ir pinigų fondai tais atvejais, kai vienas iš šių fondų sudarymo šaltinių yra valstybės biudžeto lėšos arba atskaitymai iš atitinkamų įplaukų į valstybės biudžetą, gali būti steigiami tik priėmus atitinkamą valstybės pinigų fondo steigimo ar kita Lietuvos Respublikos įstatymą. Valstybės pinigų fondų steigėjų ir valdytojų pareigas kaupiant bei valdant šių fondų lėšas ir atsakomybę už teisingą jų naudojimą nustato Lietuvos Respublikos įstatymai dėl atitinkamų valstybės pinigų fondų įsteigimo ir šių fondų nuostatai.

Privatizavimo ir rezervinis fondai yra valstybės fondai. Privatizavimo fondo lėšos yra⁷⁵:

- ✓ pajamos, gautos iš privatizavimo sandorių ir pardavus valstybei (savivaldybei) nuosavybės teise priklausančius akcijų paketus pagal Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymą, kai yra pateiktas oficialus privalomas pasiūlymas;
- ✓ palūkanos už atidėtas įmokas ir netesybos (baudos ir delspinigiai už privatizavimo sandoriuose numatytų sąlygų nevykdymą);
- ✓ kitos pajamos, išskyrus pajamas, kurios priklauso valstybės įmonei Valstybės turto fondui (toliau vadinama – Turto fondas) pagal Lietuvos Respublikos valstybės turto fondo įstatymo 8 straipsnio 1 dalį;
- ✓ kitos įplaukos.

Privatizavimo lėšos, esančios Finansų ministerijai atidarytoje privatizavimo fondo sąskaitoje, naudojamos⁷⁶:

- ✓ gyventojų santaupoms atkurti ir su tuo susijusioms išlaidoms padengti, taip pat Vyriausybės sprendimu Rezerviniam (stabilizavimo) fondui sudaryti (ne mažiau kaip 2/3 iš privatizavimo gautų lėšų). Rezervinį (stabilizavimo) fondą steigia Vyriausybė, jo nuostatus tvirtina Seimas Vyriausybės teikimu. Rezervinio (stabilizavimo) fondo lėšos Vyriausybės nutarimu gali būti naudojamos: pensijų sistemos reformai finansuoti, Lietuvos valstybės rezervo piniginiams lėšoms, reikalingoms ūkio funkcionavimui palaikyti ekstremalių situacijų bei ekonominės grėsmės sąlygomis, sukaupti ir atkurti, šio fondo valdymo

⁷⁴ Dabartinė lietuvių kalbos žodynas. 1993 m., Vilnius. 157 psl.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr.2089 dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. vasario 6 d. nutarimo Nr.152 "Dėl privatizavimo fondo lėšų naudojimo ir apskaitos tvarkos patvirtinimo" pakeitimo.

išlaidoms, taip pat gražintinai gali būti naudojamos valstybės turiniams įsipareigojimams, susijusiems su valstybės skola, vykdyti. Lėšos gyventojų santaupoms atkurti ir su tuo susijusioms išlaidoms padengti Vyriausybės sprendimu laikinai, 1999–2001 metais, gali būti naudojamos su Lietuvos Respublikos valstybės skolos įstatymo įgyvendinimu atsirandantiems valstybės turiniams įsipareigojimams vykdyti;

- ✓ smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondui formuoti bei Vyriausybės patvirtintoms šalies programoms įgyvendinti (iki 1/3 iš privatizavimo gautų lėšų);
- ✓ atskaitymams į specialų fondą bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių darbuotojų reikalavimams, susijusiems su darbo santykiais, tenkinti;
- ✓ išlaidoms, susijusioms su šiame įstatyme nustatytu Privatizavimo komisijos ir Turto fondo funkcijų įgyvendinimu;
- ✓ ekspertų paslaugoms apmokėti.
- ✓ objektų parengimui privatizuoti pagal Vyriausybės nustatytą tvarką.

Privatizavimo fondo lėšomis disponuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybė pagal Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintą Privatizavimo fondo lėšų sąmatą. Šios lėšos kaupiamos Privatizavimo fondo sąskaitoje, atidarytoje Finansų ministerijai Lietuvos banke. Gautos į Privatizavimo fondo sąskaitą lėšos užsienio valiuta gali būti parduodamos valiutų rinkoje, o gautos lėšos litais pervedamos į Privatizavimo fondo sąskaitą. Lėšos, gautos privatizavus savivaldybei nuosavybės teise priklausantį turtą (atskaičius Turto fondui priklausančias lėšas pagal Turto fondo ir savivaldybės įgalioto atstovo pasirašytą atstovavimo sutartį), pervedamos į savivaldybės specialiąją sąskaitą. Savivaldybei tenkančių lėšų naudojimo tvarką nustato savivaldybės taryba.

Privatizavimo fondo lėšų sąmatos projektą rengia Finansų ministerija. Sąmatos projektas teikiamas Lietuvos Respublikos Seimui kartu su Lietuvos Respublikos atitinkamų metų valstybės ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektu. Privatizavimo fondo lėšos planuojamos laikantis šių proporcijų - ne mažiau kaip 2/3 lėšų skiriama gyventojų santaupoms atkurti ir su tuo susijusioms išlaidoms padengti, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimu Rezerviniam (stabilizavimo) fondui sudaryti. Lėšos gyventojų santaupoms atkurti ir su tuo susijusioms išlaidoms padengti Privatizavimo fondo lėšų sąmatoje planuojamos atsižvelgiant į tai, kiek lėšų reikia Lietuvos Respublikos įsipareigojimams nustatytu

⁷⁶ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių privatizavimo įstatymas Nr. VIII-480. 1997 11 04, Vilnius. 7 str.

laiku įvykdyti. Taip pat gali būti sudaromas lėšų rezervas nurodytiems įsipareigojimams vykdyti. Rezerviniam (stabilizavimo) fondui priklausanti Privatizavimo fondo lėšų dalis apskaičiuojama taip: iš ne mažesnės kaip 2/3 lėšų dalies atimamos lėšos, numatytos gyventojų santaupoms atkurti ir su tuo susijusioms išlaidoms padengti, įskaitant lėšų, skirtų šiam tikslui, rezervą. Likusios lėšos skiriamos kitoms priemonėms finansuoti.

Duomenis apie prognozuojamas Privatizavimo fondo pajamas iš privatizavimo sandorių Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytu terminu Finansų ministerijai pateikia Turto fondas. Duomenis apie lėšų poreikį Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoms šalies programoms, finansuojamoms iš Privatizavimo fondo lėšų, įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytu terminu Finansų ministerijai pateikia asignavimų valdytojai, atsakingi už šių programų vykdymą. Kiek Privatizavimo fondo lėšų reikia Valstybės investicijų programai įgyvendinti, nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė Finansų ministerijos teikimu.

Tuo tarpu rezerviniam (stabilizavimo) fondui priklausanti Privatizavimo fondo lėšų dalis apskaičiuojama kas ketvirtį ir pervedama iki kito ketvirčio pirmojo mėnesio 10 dienos. Į Rezervinio (stabilizavimo) fondo atitinkamų metų lėšų sumą įskaitomos ir tos Privatizavimo fondo lėšos, kurių mokamieji pavedimai įvykdyti iki gruodžio 31 dienos įskaitytinai. Rezervinis fondo tikslas – kaupti ir naudoti lėšas Fondo nuostatuose nurodytiems tikslams finansuoti. Fondas yra valstybės pinigų fondas – sudedamoji Privatizavimo fondo dalis. Fondo lėšomis disponuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Fondą valdo Rezervinio (stabilizavimo) fondo valdyba.

3. BIUDŽETO POLITIKA IR JOS UŽDAVINIAI PAJAMŲ SRITYJE: TENDENCIJOS IR PERSPEKTYVOS

Tobulindama mokesčių administravimą, VMI savo veikloje siekia įgyvendinti tokius pagrindinius principus: atsižvelgiant į mokesčių mokėtojų poreikius, didinti mokesčių mokėtojams teikiamų paslaugų efektyvumą ir kokybę, paskirstyti turimus išteklius pagal nustatytus prioritetus ir įvertintą veiklos riziką, užtikrinti veiklos skaidrumą bei bendradarbiavimą su šalies ir užsienio mokesčius administruojančiomis institucijomis. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-2008 m. programos nuostatas, būtina pasiekti, kad mokesčių administravimas būtų skaidrus, aiškus, paprastas ir veiksmingas, o mokesčių administratoriaus ir mokesčio mokėtojo santykiai būtų grindžiami abipusio pasitikėjimo principais, realiai suderinus teises ir atsakomybę.

Įgyvendindama šį tikslą VMI numato ir toliau tobulinti savo teisės aktų rengimo darbą, užtikrinti, kad mokesčių teisės normų aktai neprieštarautų konstituciniams principams, būtų aiškūs, vienareikšmiškai suprantami, logiški, taisyklingi ir vienodai aiškinami, taip pat nuolat analizuoti tų aktų taikymo patirtį ir teikti mokesčių politikos tobulinimo pasiūlymus.

Bus toliau plėtojamos VMI teikiamos elektroninės viešosios paslaugos: nuolat tobulinama Švietimo ir konsultavimo informacinė sistema, plėtojamos informacinės priemonės gyventojams ir įmonėms deklaruoti pajamas, mokesčius bei turtą. Bus sudarytos galimybės mokesčių mokėtojams paslaugas gauti Internetu, elektroniniu paštu ir kitais būdais. VMI siekia maksimaliai atsižvelgti į aptarnaujamų mokesčių mokėtojų poreikius. Pagal atitinkamus požymius suskirsčius mokesčių mokėtojus į grupes, ištirti šioms grupėms būdingi aptarnavimo poreikiai ir prie jų bus optimaliai priartintos aptarnavimo procedūros. Nuo 2005 m. didžiosios įmonės, siekiant geriau patenkinti specifinius jų poreikius, pradėtos aptarnauti VMI prie FM Didžiųjų mokesčių mokėtojų departamente. 2006 m. numatoma tęsti VMI Mokesčių informacijos centro plėtros darbus. Įgyvendinus šį projektą 2007 metais mokesčių mokėtojams bus sudarytos palankios sąlygos telefonu gauti reikalingą informaciją visais mokesčių klausimais. Mokesčių informacijos centro veikla padės geriau įgyvendinti VMI misiją – padėti mokesčių mokėtojams teisingai apskaičiuoti ir sumokėti mokesčius.

Atsižvelgiant į poreikius, bus kasmet rengiamos ir vykdomos mokesčių mokėtojų švietimo programos. Mokesčių mokėtojų konsultavimas ir švietimas yra pagrindinė priemonė, skatinti savanorišką mokesčių mokėjimą - diegti tiek mokesčių mokėtojų, tiek ir mokesčių administratorių sąnaudas mažinantį mokesčių administravimo metodą.

Skatinant savanorišką mokesčių mokėjimą bus sudarytos prielaidos racialesniam VMI išteklių paskirstymui - sutaupyti resursai bus skiriami tikslinei vengiančių mokėti mokesčius subjektų kontrolei. Naudojant duomenų bazes bus analizuojama biudžeto pajamų surinkimo tendencijos, rizikingiausios ekonominės veiklos sritys, mokesčių įstatymų pažeidimų pobūdis bei mastas, ir remiantis šia analize bus rengiamos ir įgyvendinamos kovos su oficialiai neapskaityta ekonomika ir mokesčių vengimu priemonės.

Vykdam Nacionalinės PHARE programos pereinamojo laikotarpio institucijų plėtros priemonės projektą Nr. 2004/016-925-04-02 „Rizikos valdymo sistemos plėtra ir įdiegimas“ bus toliau kuriama ir diegiama rizikos valdymo sistema. Ši VMI rizikos valdymo sistema turėtų tapti vienu svarbiausių VMI sistemos valdymo įrankių, padedančiu įvertinti prioritėtines VMI veiklos sritis, nustatyti veiklos tobulinimo kryptis, pasirinkti tinkamiausias veiklos priemones, jų kontrolės būdus bei priimti efektyvius sprendimus. Atsižvelgiant į geriausią ES praktiką ir siekiant užtikrinti efektyvų mokesčių administravimą, bus tobulinama Valstybinės mokesčių inspekcijos struktūra. VMI numato toliau tobulinti rizikos vertinimu pagrįstas mokesčių apskaičiavimo ir sumokėjimo kontrolės sistemas. Bus tęsiamas pažeidimų rizikos vertinimu pagrįstos automatizuotos tikrintinų mokesčių mokėtojų atrankos sistemos kūrimas ir diegimas. Užkertant kelią sandoriams, kuriais yra siekiama išvengti mokesčių ir gauti mokesstinę naudą, vertinant mokesčių mokėtojų vykdytus sandorius bus taikomas „turinio viršenybės virš formos“ principas.

Bus tęsiamas administracinis bendradarbiavimas su Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Muitine bei kitomis kontrolės institucijomis. Operatyvus bendradarbiavimas ir keitimasis mokeschine informacija su kitomis Lietuvos institucijomis ir užsienio valstybių mokesčių administratoriais yra ypatingai svarbus uždavinys siekiant užtikrinti vidaus mokesčių įstatymų teisingą taikymą ir užkirsti kelią mokesčių teisės pažeidimams tarptautiniu mastu.

Narystė ES skatina VMI perimti institucinę patirtį iš ES valstybių narių, tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir koordinavimo poreikį, didinti administracinius gebėjimus. Ateinančiais metais VMI sieks įgyvendinti transakcijų kainodaros kontrolės mechanizmą, užtikrinti vienodą transakcijų kainodaros taikymo praktiką, tinkamai atstovauti valstybei nagrinėjant sandorių kontrolės klausimus tarptautiniu mastu.

2006 m. bus toliau tęsiami VMI informacinių sistemų plėtros darbai: modernizuojama informacinė infrastruktūra, plečiamas teritorinis kompiuterių tinklas, diegiamos tinklo saugumo priemonės, kuriamas ir diegiamas duomenų kaupimo ir analizės posistemis, elektroninio deklaravimo sistema. Siekdama, kad mokesčių apskaita atitiktų ES reikalavimus bei Tarptautinius viešojo sektoriaus apskaitos standartus, 2006 m. VMI pradės įgyvendinti naują mokesčių apskaitos

metodiką, pereidama nuo pinigų apskaitos principo prie kaupiamojo. 2006 m. numatoma toliau tobulinti darbuotojų kvalifikaciją mokesčių administravimo klausimais, dalyvaujant Europos mokesčių administracijų organizacijos (IOTA), Ekonominio bendradarbiavimo ir vystymo organizacijos (OECD) veiklos programose bei Europos Bendrijos programoje Fiscalis 2003-2007.

Apibendrinant teigtina, jog VMI strateginio tikslo pasiekimui įvertinti numatyti du efekto kriterijai: 1) įvykdyti VMI pajamų surinkimo užduotį, padedant užtikrinti valstybės finansinį stabilumą; 2) nacionalinio biudžeto pajamų (be ES paramos), kurias surenka VMI, dalis sudarys 80 proc.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atlikus Lietuvos teisės aktų bei mokslinės literatūros analizę, išskirtinos tokios pagrindinės **išvados**:

1. Taupant ir efektyviai bei tikslingai panaudojant biudžeto lėšas galima būtų gerokai sumažinti mokesčių naštą, padidinti biudžeto pajamas ir pasiekti administravimo efektyvumo, kuris geriau tarnautų visiems šalies žmonėms. Įvesdami daugiau mokesčių ir nespėdami išlaidų efektyvumo klausimo, rizikuojame patirti dar didesnių bėdų: šešėlinės ekonomikos augimą sukeltantį mokesčių bazės sumažėjimą, daugiau lėšų sunaudojantį nei pajamų generuojantį (t.y. neatsiperkantį) mokesčių administravimą ir nekontroliuojamą išlaidavimą. Todėl, remiantis Laffero kreive, galima teigti, jog šiandien Lietuvoje nėra jokių prielaidų didinti esamus mokesčius ar įvesti naujus, nes didžiuliai pajamų ir administravimo efektyvumo rezervai slypi esamoje sistemoje ją tinkamai reformavus.
2. Lietuvos mokesčių sistemos pagrindinė problema kyla dėl neteisingo biudžeto planavimo, kai nei mokesčių mokėtojams aišku, už kokias valstybės funkcijas jie moka ir turi mokėti bei kokias ir kokios kokybės paslaugas jie gauna, nei biudžeto planuotojai aiškiai supranta, kaip efektyviai naudoti paskirstomas lėšas.
3. Nors pagal LR Biudžeto sandaros įstatymą Vyriausybės rezervo lėšos naudojamos ekstremalių situacijų padariniams likviduoti, įsipareigojimams, susijusiems su dalyvavimu tarptautinėse operacijose bei kitoms reikmėms pagal Vyriausybės nustatytus prioritetus, vis dėlto, rezervo lėšas Vyriausybė savo nutarimais neretai skiria įvairioms priemonėms (programoms) finansuoti, nors dalį valstybės biudžeto asignavimų būna galima numatyti valstybės biudžete. Todėl teigtina, jog Vyriausybė turėtų nustatyti prioritetus ne visoms priemonėms ir reikmėms, o tik tom, kurių negalima buvo numatyti tvirtinant metų biudžetą.

4. Mokesčių sistemos efektyvumas apsprendžiamas vadovaujantis tokiais kriterijais: 1) mokesčiai laiduoja, kad į biudžetą numatytais dydžiais reguliariai įplauks piniginės lėšos; 2) mokesčiai skatina reikiamą gamybinį aktyvumą; 3) mokesčiai suderina centrinės ir vietos valdžios interesus formuojant jų biudžetų pajamas. Taigi, tokiu atveju, jeigu mokesčių sistema sudaro prielaidas skatinti efektyvius mokėjimus, atitinkamai galima tikėtis, jog mokesčių paskirstymas į biudžetus bei fondus bus tinkamas.
5. Teisinis mokesčių paskirstymo į biudžetus ir fondus reglamentavimas yra daugiapakopis, atitinkantis bendrą valstybės teisės aktų sistemą, tačiau, vis dėlto, ne visų teisės aktų nuostatos pakankamai suderintos tarpusavyje, ypač pastebimi skirtingo hierarchinio lygio teisės aktų neatitikimai.

Siūlymai:

1. Prieš įvedant bet kokią naują mokestį, visų pirma, būtina gerai išanalizuoti, kokį poveikį jis darys ekonomikai, ir ar šis poveikis yra pagrįstas, todėl siūlytina vadovautis A. Laffero kreive, anot kurios, mokesčio tarifų didinimas iki tam tikro lygio didina ir mokestines biudžeto pajamas, tačiau lėtėjančiu tempu, o mokesčių bazė mažėja, nors ir ne taip sparčiai, kaip didėja mokesčių tarifas. Už tam tikro lygio mokesčių tarifų didinimas pradėtų mažinti mokestines pajamas (nes suaktyvės mokesčių vengimas), o mokesčių bazė mažėtų žymiai spartesniais tempais nei auga mokesčių tarifas.
2. VMI veiklos tikslus įgyvendinti trukdo gan pakantus visuomenės požiūris į mokesčių nemokėjimo reiškinį. Lietuvoje dar nepakankamas visuomenės teisinės sąmonės lygis, kad mokesčius mokėtų savanoriškai. Samdomi darbuotojai taikstosi su realaus darbo užmokesčio slėpimu (atlyginimai vokeliuose). Neapskaitomi atlyginimai nesumokėtų mokesčių pavidalu daro žalą biudžetui ir patiems dirbantiesiems. Todėl siūlytina aktyvinti mokesčių administratorių veiksmus, verčiančius darbdavius palaiapsniui atsisakyti darbo užmokesčio mokėjimo „vokeliuose“ praktikos, šviesti mokesčių mokėtojus teisingo ir sąžiningo mokesčių mokėjimo klausimų nauda valstybei ir visuomenei (pavyzdžiui, užsiimti švietėjiška veikla apie mokesčių nemokėjimo žalą valstybei ir patiems darbuotojams, anoniminiai skambučiai ir pan.).

3. Įstatymų leidėjui siūlytina naujus mokesčius (ar jų tarifus) įvesti ne biudžetinių metų eigoje, o biudžetinių metų pradžioje, kadangi mokesčių tarifų pakeitimai ar naujų mokesčių įvedimas biudžetinių metų eigoje sąlygoja papildomas išlaidas, dezorganizuoja patį mokesčių administravimą bei sutrukdo planuoti bei prognozuoti valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšas.

Atlikus tyrimą, galima konstatuoti, jog mokesčių paskirstymas į biudžetus ir fondus Lietuvos mokesčių sistemoje yra tinkamas, iš dalies pasitvirtino.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. *Valstybės žinios*, 1990, Nr. 24-596, 2004, Nr. 4-47.
3. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr.110-3992.
4. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3085.
5. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 35-1271.
6. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 63-2243.
7. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 76-2741.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas. *Valstybės Žinios*,1994, Nr. 43-772;
9. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sandaros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 91-3190.
10. Lietuvos Respublikos valstybės rezervo įstatymas. *Valstybės Žinios*, 2000, Nr.:78-2359;
11. Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas. *Valstybės Žinios*, 2001, Nr. 94-3307.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 751 “Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklių”. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 96-3531.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr.2089 dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. vasario 6 d. nutarimo Nr.152 "Dėl privatizavimo fondo lėšų naudojimo ir apskaitos tvarkos patvirtinimo" pakeitimo.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų

finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų dydį ir išlyginimą lemiančių rodiklių tvirtinimo 2001, 2002 ir 2003 metams įstatymo ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 5-186.

15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 m. lapkričio 8 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos 1997 m. Valstybės ir savivaldybių biudžetų pakeitimo įstatymo 6 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 96-3042.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 31 d. nutarimo Nr. 1169-22 „Dėl specialaus Vyriausybės vertybinių popierių aukciono“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Valstybės išdo įstatymo 1 straipsnio antrajai daliai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 21 straipsnio 5 punktui ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos 1995 m. valstybės biudžeto ir atskaitymų į savivaldybių biudžetus normatyvų bei dotacijų patvirtinimo“ 4 straipsniui. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 58-1351.

Pagrindinė literatūra

1. Aleknevičienė V. (2005). *Finansai ir kreditas*. Vilnius.
2. Buckiūnienė O., Meidūnas V., Puzinauskas P. (2003). *Lietuvos finansų sistema*. Vilnius.
3. Buškevičiūtė E., Pukelienė V. (1998). *Valstybės mokesčių sistema*. Kaunas: Technologija.
4. Buškevičiūtė E. (2003). *Mokesčių sistema*. Kaunas: Technologija.
5. Čepienė I., Meidūnas V. ir Puzinauskas P. (2000). Kas valstybės kišenėje? Dabartinė Lietuvos mokesčių sistema. *Apskaitos ir mokesčių apžvalga*, 7-8.
6. Levišauskaitė K., Rūškys G. (2003). *Valstybės finansai*. Kaunas.
7. Lukaševičius K. (1999). *Verslas ir mokesčiai*. Kaunas.
8. Marcijonas A., Sudavičius B. (2003). *Mokesčių teisė*. Vilnius.
9. Meidūnas V., Puzinauskas P. (2001). *Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida*. Vilnius.

10. Meidūnas V. (1997 08 26-09 01) *Mokesčių žinios*.
11. Montvydienė O. (2003) Jei šiandien valdžia surinks visus mokesčius, rytoj gali nebūti iš ko rinktis. *Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos*, 24 (264).
12. Mokesčių sistemos koncepcija, priimta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 23 d. posėdyje, protokolo Nr. 24, 36 klausimas. *Mokesčių žinios*, 2001 06 11 – 17, Nr. 24 (226).
13. Naraškevičiūtė V., Lakštutienė A. (2003). *Valstybės finansai*. Kaunas.
14. Pajuodienė G.M. Lietuvos mokesčių teisiniai pagrindai. (1998). *Teisės problemos*, 1.
15. Pašnekesiai su Bakšinsku A. bei Kalčinsku G. (1999). *Apskaitos ir mokesčių apžvalga*, 10.
16. Palijanskas M. (2001). Mokesčių administravimo įstatymo naujovės palengvins mokesčių mokėtojų dalį. *Apskaitos ir mokesčių apžvalga*, 10.
17. Stačiokas R. Rimas J. (2004). *Mokesčiai: teorija ir praktika*. Kaunas.
18. Steponavičius G. (2004). Kaip įgyvendinti Europos Sąjungos mokesčių normas? *Mokesčių žinios*, 17 (375).
19. Tarybų Lietuvos enciklopedija. (1987). Vilnius.
20. Teisės aktai, reglamentuojantys mokesčius, jų administravimą, atsiskaitymus su biudžetu, gyventojų turto ir pajamų deklaravimą, administracinę ir baudžiamąją atsakomybę už mokesčių vengimą, turto ir pajamų nedeklaravimą (su pakeitimais ir papildymais iki 1997 m. lapkričio 1 d.). (1997). *Verslo ir komercinė teisė*, 4-6.
21. Trumpa U. (2005). Lietuva neturi nusileisti pažangių reformų šalims. *Mokesčių žinios*, 8 (418).
22. The economics of tax policy (edited by Michael P. Devereux) (1997). New York.
23. Valstybinės mokesčių inspekcijos veiklos ataskaitos. [žiūrėta 2006-03-15]. Prieiga per internetą: <http://nauja.vmi.lt/lt/?itemId=20149>
24. Žilėnas A., Čepienė I., Meidūnas V. (1998). Lietuvos mokesčių raida (2). Nepriklausomos Lietuvos mokesčiai. *Apskaitos ir mokesčių apžvalga*, 10.
25. Бюджетное право. Под редакцией Грачевой Е. Ю. (2001). Москва.
26. Бюджетное право. Под редакцией Никитина А. М. (2001). Москва.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Baigiamojo darbo pavadinimas – Mokesčių paskirstymo į biudžetus ir fondus problemos.

Raktiniai žodžiai: mokestis, mokesčių administravimas, mokesčių paskirstymas, biudžetas, fondas.

Santraukos turinys

Baigiamojo darbo temos aktualumą pagrindžia tai, jog valstybėje siekiant efektyvios bei sėkmingos mokesčių sistemos funkcionavimo, būtina ne tik teisės aktų pagrindu nustatyti mokesčius ir jų administravimą, tačiau taip pat ne mažiau svarbu tinkamai, racionaliai, atsižvelgiant į realią šalies ekonomikos būklę suplanuoti įplaukas į biudžetą.

Šis baigiamasis darbas yra skirtas mokesčių paskirstymo į biudžetus bei fondus problemų analizei bei galimų šių problemų sprendimo variantų paieškai. Atitinkamai šiame darbe nagrinėjama mokesčių, jų administravimo, biudžeto, jo sistemos ir struktūros, fondų sąvokos, administruojamų mokesčių reikšmė biudžetų ir fondų įplaukoms, Lietuvos mokesčių administravimo ypatumų įtaka mokesčių pajamų surinkimui, atskirų mokesčių paskirstymo į biudžetus ir fondus ypatumai.

Siekiant nuoseklaus iškelto tikslo siekimo, darbe, visų pirma, apibrėžiama mokesčių administravimo reikšmė biudžetų ir fondų įplaukoms, išnagrinėjama Lietuvos biudžeto sistema ir jos struktūra, aptiriamos biudžetų ir nebiudžetinių fondų rūšys, o po to pateikiama atskirų mokesčių paskirstymo į valstybės biudžetą ir savivaldybių biudžetus ypatumų analizė.

Atlikus teisės aktų, mokslinės literatūros bei Valstybinės mokesčių inspekcijos darbo rezultatų analizę, darbo pabaigoje prieita išvados, jog reformuojant esamus mokesčius, taupant ir efektyviai bei tikslingai panaudojant biudžeto lėšas galima būtų gerokai sumažinti mokesčių našta, padidinti biudžeto pajamas ir pasiekti administravimo efektyvumo, kuris geriau tarnautų visiems šalies žmonėms.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Theme of the graduate thesis: Problems of Appropriation of Taxes into Budgets and Funds.

Key-words: tax, tax administration, appropriation of taxes, budget, fund.

Content of summary

The urgency of the theme the graduate thesis is based on presumption that seeking for efficient and successful functioning of tax system in the state it is necessary not only to establish taxes and administration therefore on the ground of legitimate acts, but also to plan duly and rationally the budget revenue taking a real state of country economy into consideration.

The present graduate thesis is intended for making an analysis of problems related to appropriation of taxes into budgets and funds, and for search of possible variants to solve the problems. Thus the thesis contains examination of concepts such as taxes, administration thereof, budget, systems and structures thereof, funds, importance of being administrated taxes for proceeds to budgets and funds, influence of peculiarities of Lithuanian tax administration on collection of tax revenue, peculiarities of appropriation of individual tax to budgets and funds.

In order to attain the sustained objective first of all the importance of tax administration in respect of budget and funds revenues is to be defined, the Lithuanian budget system and its structure is to be examined, types of budget and non-budget funds are to be discussed, then an analysis of peculiarities of appropriation of individual taxes into state budgets and municipal budgets is to be provided.

Having made an analysis of legitimate act, research sources and results of activities of the State Tax Inspectorate, a conclusion is given in the end of the thesis stating that while carrying on reforms of valid taxes, in efficient and expedient use of budget funds it could be possible to reduce reasonably a burden of taxes, to increase revenue of budget and attain the efficiency of administration which would be better employed for all people of the country.

PRIEDAI

1 priedas. 2005 m. VMI administruojamų valstybės biudžeto pajamų užduoties vykdymas

Eil. Nr.	Įmokų pavadinimas	2004 m faktas	2005 m planas	2005 m faktas	2005 m fakto palyginimas su 2004 m faktu		2005 m fakto palyginimas su planu	
					+/-	%	+/-	%
	MOKESČIAI (1+2+...+12)	7 004 287	8 865 857	9 547 270	2 542 983	136,31%	681 413	107,69%
1	Gyventojų pajamų mokestis	1 614 164	1 826 614	1 875 250	261 086	116,17%	48 636	102,66%
2	Pelno mokestis	1 168 950	1 324 694	1 507 704	338 754	128,98%	183 010	113,82%
3	VMI administruojamas PVM	1 879 628	3 384 962	3 693 072	1 813 444	196,48%	308 110	109,10%
4	Atskaitymai nuo pajamų pagal LR miškų įstatymą	13 811	13 000	16 555	2 744	119,87%	3 555	127,34%
5	Atskaitymai nuo pajamų pagal LR kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymą	437 160	230 000	296 569	- 140 591	67,84%	66 569	128,94%
6	VMI administruojamas prekių apyvartos mokestis	48	0	6	- 42	11,88%	6	
7	VMI administruojami akcizai	1 724 003	1 915 701	1 995 997	271 994	115,78%	80 296	104,19%
8	VMI administruojamas cukraus mokestis	27 527	4 500	5 676	- 21 851	20,62%	1 176	126,13%
9	Loterijų ir azartinių lošimų mokestis	13 621	20 000	24 580	10 959	180,46%	4 580	122,90%
10	Transporto priemonių mokesčiai	54 829	50 100	48 595	- 6 233	88,63%	- 1 505	97,00%
11	Mokestis už aplinkos teršimą	25 325	25 166	28 238	2 913	111,50%	3 072	112,21%
12	Rinkliavos ir mokesčiai už pram. nuosavybės objektų registravimą	45 221	71 120	55 028	9 807	121,69%	- 16 092	77,37%
	KITOS PAJAMOS (13+14+...+21)	507 747	488 324	588 677	80 930	115,94%	100 353	120,55%
13	Dividendai	67 010	49 885	135 168	68 158	201,71%	85 283	270,96%
14	Mokestis už valstyb. turto naudojimą patikėjimo teise	19 963	17 900	17 702	- 2 262	88,67%	- 199	98,89%
15	Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	16 729	15 615	17 079	350	102,09%	1 464	109,37%
16	Naftos ir dujų išteklių mokestis	43 766	51 000	30 799	- 12 967	70,37%	- 20 201	60,39%
17	Pajamos už atsiktines paslaugas (spec. lėšos)	269 507	286 716	295 968	26 462	109,82%	9 252	103,23%
18	Žyminis mokestis	12 158	10 000	13 139	981	108,06%	3 139	131,39%
19	Kitos pajamos (Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos administruojamos pajamos)	27 832	12 000	15 244	- 12 588	54,77%	3 244	127,03%
20	Pajamos iš baudų ir konfiskacijos	36 675	36 345	46 571	9 896	126,98%	10 226	128,14%
21	Kitos neišvardytos pajamos	14 108	8 863	17 009	2 901	120,56%	8 146	191,91%
	PAJAMOS IŠ SANDORIŲ SU TURTU (22+23+24)	72 256	61 405	80 039	7 783	110,77%	18 634	130,35%
22	Žemės ir žemės gelmių išteklių realizavimo pajamos	48 534	39 420	66 325	17 790	136,66%	26 905	168,25%
23	Kito ilgalaikio materialiojo turto realizavimo pajamos	12 195	17 000	3 523	- 8 672	28,89%	- 13 477	20,72%
24	Kitos gautinos sumos (ŽŪM ir Ūkio ministerijos adminstr. pajamos)	11 526	4 985	10 191	- 1 336	88,41%	5 206	204,43%
25	Neišaiškintos (laikini) pajamos	0	0	0	0		0	
26	VMI administruojamos VB pajamos iš viso (1+2+3+4+5+6+...+25)	7 584 290	9 415 586	10 215 985	2 631 695	134,70%	800 399	108,50%